Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

…найн 1921 оной …н 21-һээ гарана. | № 17 (18340). | 1990 оной январиин 21, воскресени | Сэн 3 мүн.

Январиин 21— Владимир Ильич Ленинэй дурасхаалай үдэр

…ШХЭЛЭЭРЭЭ АЖАЛЛАХА, АЖАҺУУХА

жэ нэхэгшэ предприятиингаа жэшээ дээрэ харуулба. Һалбари һалбариин министерство урдынхидал мэтэ бултаниие захиржа байһаар. 1 түхэригэй ашаг олзоһоо 20 мүнгэһөө халта үлүүниинь коллективтэ үлэнэ бшуу. Теэд иимэ байдалда социальна ба бусад асуудалнуудые шиидхэжэ болохо юм гү? Комбинаднай зогсохо түйлдаа хүрэжэ байна: түүхэй эд дуталдана.

Парти дотор тохёолдожо байһан байдал зүрхэ сэдьхэлыемни хүдэлгэнэ, һанааемни зобооно гэжэ коммунист хэлэбэ. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, гансал түбэй шууд сэхэ бэшэ байһан дээрэһээ бэшэ, харин эхин шатын эмхинүүдэй хүдэлсэгүй хүжүүн байһан дээрэһээ КПСС-тэ доботолгонууд хэгдэнэ. Мүнөө, һунгалтын урда тээхи кампаниин үедэ, XIX партийна конференцидэ бэлэдхэлэй үеын байдалай дабтагдахагүйнь тула хэмжээнүүдые абаха шухала. Олохон асуудалнуудта коммунистнууд мүнөө хүрэтэрөө харюунуудые абаагүй байһаар.

Чернобыльскын АЭС-тэ хабаатай асуудалнуудта Украинын хүдэлмэришэн ангиин түлөөлэгшэ тогложо хэлэбэ. Аюул усалай болоһонһоо хойшо яһала ехэ саг үнгэрөө, гэбэшье олохон асуудалнууд орёо хурсэ байһаар. Дүүрэн бэшэ хэмжээнүүдые абажа, тэдэниие шиидхэжэ болохогүй. Бузарлагдаһан газар дээрэ хүнүүдэй ажабайдалай бүхы талые хараада абаһан гүрэнэй комплексно программа хэрэгтэй.

Юрын ажалшан хадаа хубилган шэнэдхэлгын гол хүсэн болоно гэжэ Чимкентын областиин «Шаульдерский» совхозой хонишон-арендатор **С. К. Есмурзаев** үгынгөө түгэсхэлдэ мэдүүлбэ. Казахстанай сүл губиин хүндэ хүшэр эрхэ байдалда хэжэ байһан хүдэлмэриингөө дүй дүршэлые хубаалдаһан байгаа. Хэдэхэн жэлэй урда тээ ямаршье үрэжэлгүй байһан газарта гэр бүлын коллективэй ажалаар ёһотойл сэсэрлиг байгуулагдаа. Бригада хонин ажал эрхилхэ зуураа, тэжээлэй болон бахчева ургамалнуудые тарина. Малшадай бээз дааһан байдал арендэ подрядые хэрэглэлгэһээ үндэһэтэй.

Үйлэдбэриин эмхидхэлэй иимэ түхэл шэнжые тэдэнэр орёйдоол жэл соо хэрэглэжэ байна. Теэд амжалтануудынь эли бодо бшуу. Тусхайлбал, үгэ хэлэгшэ иимэ тоо баримтануудые харуулба: 77 мянган түхэригэй ашаг олзо абтаа, эдэнэй 22 мянганиинь — арендэ түлбэринүүдтэ, 35 мянганиинь — үйлэдбэриие үргэдхэлгэдэ гаргашалагдаһан, бэшэниинь коллективэй сэбэр олзо болоһон байгаа. Зүгөөр арендые хүгжөөлгэдэ үшөө горитой ехэ нөөсэнүүд бии. Продукци худалдалгын сэнгүүдые тэнсүүрилхэ, үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдтэ гаргашануудые тааруулха найдамтай социальна ба үйлэдбэриин шухала барилгануудые хэхэ, арендаторнуудые бага хэмжээнэй оньһон техникээр хангаха гэхэ мэтэ нөөсэнүүд бии байна гэжэ хүдөөгэй ажалшан тэмдэглэбэ.

Ажахы эрхилэлгын ямар онол арганууды үлүү һайн гэжэ тоололтой гээшэб гээд экономистнууд-аграрнигуудай тоосожо байхадань, хэдэн зуугаад арендэ коллективүүд хүдөө нютагай хүдэлмэриин эмхидхэлэй элдэб түхэл шэнжэнүүдэй аша үрэ ехэтэй байһые ажал хэрэг дээрэ элирхэйлэн харуулна. Могилевско областиин «Заветы Ильича» колхозой механизатор **А. И. Галановай** хэлэһэн үгэ иимэ удхатай байба. Хүдөө нютагай байдалые һэргээн хүгжөөлгын мүнөөнэй шатада ажахы эрхилэлгын шэнэ түхэл шэнжэнүүд имагтал колхоз гү, али совхоздо амжалтатайгаар хүгжөөгдэхэ аргатай байна гэжэ тэрэ арендэнэ коллективэйнгээ хүдэлмэриин жэшээ дээрэ харуулаа. Ондоогоор хэлэбэл, бага арендэнэ коллективүүд гүрэндэ худалдалгын сэнгүүдэй политикада, орёйдоол хоёр жэлэй туршада хүдөө ажахын техникын сэнгүүдые 3—4 дахин ехэдхэһэн промышленна предприятинуудай зонхилолгодо зүришэжэ шадахагүй байна. Энээнтэй дашарамдуулан, газарые үмсын зөөри болгожо хубааха тухай, фермерэй ажахынуудые эмхидхэхэ тухай дурадхалнууд мүнөө дээрээ үшөөл эртэ гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Мүнөө хүдөө нютагай, бүхы оронойманай хохидожо байһан гол уршаг түбэгынь маанадтай нягта холбоотой юм. Ушарынь юуб гэхэдэ, ажалай жаяг журамые дээшэлүүлхэ, продукцяар хангалгые һайжаруулха шухала гэжэ механизатор хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. Гурим журамтай, даалгагдаһан хэрэгэйнгээ түлөө хүн бүхэнэй харюусалгатай коллективүүдтэ бэрхэ механизаторнуудай дуратайгаар хүдэлхэеэ ошодог байһыень мэдэхэб гэжэ тэрэ хэлээ. Хаа хаанагүй иимэ коллективүүдые байгуулхын түлөө тэмсэе. Юуб гэбэл, имагтал шэн габьяата, үнэн сэхэ ажал манай орониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангажа, манай ажабайдалые һайжаруулха арга олгохо байна.

Нижнетагильска В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ металлургическа комбинадай инструктор-хүтэлбэрилгын оператор **С. Т. Мелехин** үгэ хэлэхэдээ, арадай ажахын элдэб һалбаринуудта саг үргэлжэ тохёолдожо байһан эзэн буса ябадал тухай элирхэйлэн харуулһан хэдэн жэшээнүүдые дурдаба. Предприятинуудай бээз даагаагүй байдал, министерствын зүгһөө үгтэһэн али бүхы заабаринууд эдэ бүхы хангалтагүй үйлэ хэрэгүүдтэ хүргэнэ гэжэ тэрэ энээнэй ушар шалтагаанууд тухай бодомжолходоо тэмдэглээ.

Правительствын абаһан зарим хэмжээнүүд предприятинуудай аша туһые хододоо хараада абадаггүй байна. Жэшээнь, ашаа зөөхэ, элшэ хүсэнэй зарим зүйлнүүдэй тарифуудые, сэнгүүдые дээшэлүүлхэ тухай шиидхэбэри комбинадта ехэ бэрхэшээл түбэгүүдые ушаруулба. Иимэ хэмжээ ябуулгануудай абтаһанһаа уламжалан, энэ жэлдэ комбинат 30 миллион шахуу түхэригэй ашаг олзо абахагүй байна. Эдэ бүгэдэ коллектив дотор ехэ социальна түгшүүрилые үүдхэнэ.

Түбтэ, нютаг нютагуудта экономикые гаргаша багатай болгохын, жаяг журамые дээшэлүүлхын, гурим журамые һайжаруулхын тула ехэ оролдолго гаргаха шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ. Ажалшадай эдэбхи үүсхэлые бадаруулһанай, эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө ажалай түлбэри дээшэлүүлһэнэй ашаар экономикоёо мухардалгаһаа гаргажа болоно. Үйлэдбэри дээрэ ажалай түлбэриие урдынхидал мэтэ жэгдэдхэжэ байдагынь халагламаар.

Колхозуудай союзна совет шэнги хүдэлмэришэдэй союзна соведые байгуулха дурадхал үгэ хэлэгшэ оруулба.

Эстониин хүдөөгэй ажалшан **Р. Л. Мустинг** таряашадай хубиин ажахыда үнэн сэхэ ажалай булюу байһан тухай суглааргшадта хөөрэжэ үгэбэ. Иимэ ажахы дары түргөөр баяжахые хүсэһэн хүнүүдтэ таарахагүй байна гэжэ үгэ хэлэгшын мэдүүлһые суглааргшад халуунаар угтаһан байгаа. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, газар дээрээ үнэн сэхээр ажаллаһан хүн лэ газарай ашаг шэмэ эдлэхэ ёһотой.

Түсэблэлгын, хангалгын, мүн үйлэдбэрилэн гаргаһан продукциия худалдалгын гуримтай таряашадай харилсаанай шэнжые Эстониин хубиин ажахынуудай түлөөлэгшэ саашадаа шэнжэлхэдээ, мүнөө болотор шиидхэгдээгүй байһан олохон асуудалнуудта анхаралаа хандуулба. Тусхайлбал, элдэб нютагуудта хэдэн продуктнуудые гүрэндэ худалдалгын сэнгүүдэй ондоо байһан ушар һанааемни зобооно. Промышленна эд бараанай, полинууд болон фермэнүүдэй продукциин сэнгүүдэй тэнсүүригүй байһан ушар дура гутаана гэжэ тэрэ хэлэбэ. Маанадта газар үгөөд, гүрэндэ худалдалгын яһала һайн сэнгүүдые тогтоорты гэжэ Эстониин таряашан мэдүүлбэ. Тиигээ һаатнай, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр ороноо сүм хангахабди. Газарые хэрэглэхэ талаар дуратай хүнүүдтэй хэлсээ бүри удаан болзороор баталха шухала гэжэ тэрэ тоолоно.

Хубиин ажалтай, хүнүүдые, арендэ ба кооперативна коллективүүдые оньһон техникээр, тухеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдээр түгэс һайнаар хангаха шухала гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Үмсын зөөриин бүхы түхэл шэнжэнүүдтэ адли эрхэ байдал тогтоохо шухала гэжэ тэрэ хэлээ. Таряашадай үйлэдбэрилһэн юумэнэй хэм хэмжээнүүдые, ёһо гуримуудые дары түргөөр шэнээр хаража үзэхэ шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ мүн лэ зааба.

Манай хото соохи ниитэ-политическэ болон социальна байдал айхабтар шахардуу юм гэһэн сэгнэлтэ Ленинградай «Ижорский» завод гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй строгальщик **В. Г. Иванов** үгэнэ. Ажабайдалай үнэ сэн ургана, промышленна эд бараан үгы байна, эдеэ хоолой зүйлнүүд дуталдана. Тус асуудал түрүүшынгээ жэлдэ гараһа бэшэ, тиимэһээ мүнөө үедэ улам хурсадажа байна. Прибалтикын республикануудай зүгһөө блокада хэгдэнэ. Бидэнэртэ дүшэ мянган тонно мяхан дутуу үгтөө. Нэгэдэхи квартал соо 15 мянган тонно мяха үгэхэ ёһотой аад, Литва 1 мянган тонно үгэхэ болоо. Ленинградтай хүршэ оршодог областьнуудташье тон иимэ юумэн болоно. Энээнһээ уламжалан, карточна системэ бии болонхой.

Тэрэл зуура Ленинградта карточкануудые бии болгоһон ябадалые хүдэлмэришэн шүүмжэлэн харуулһан байна. Дайнай жэлнүүдтэ, блокадын эгээл хүшэр хүндэ сагта бүхы оромнай Ленинградта туһаламжа үзүүлдэг байгаа. Харин мүнөө карточкануудые оруулжа, псковойхидай, новгородойхидой, калининайхидай, вологдынхидай, эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдажа абаха арга боломжыень хаһаба гээшэбди.

Бидэнэй бултанай эрмэлзэһэн демократимнай зарим газарнуудта ёһотой анархи болонхой гэжэ үгэ хэлэгшэ сэдьхэлээ хүдэлгэн тэмдэглэһэн байха юм. Хоолойдо хутага табяад байһантай адли «демократи» бидэнэртэ хэрэггүй. Эгээл иимэ юумэн зарим республиканудта ушарна ха юм. Саг соогоо хэрэгтэй бүхы хэмжээнүүдые эрид шуудаар абаха хэрэгтэй байгаа. Үгэһөө хэрэгтэ орохо шухала. Мүнөө баталагдан абтаһан хуулинуудые гүрэн түрэмнэй шадал ехэтэй гараар ажабайдалда нэбтэрүүлхэ ёһотой. Энэ шадал ехэтэй гар уяалха, хойноһоонь түлхихэ хэрэггүй зондо хүрэхэгүй ха юм. Ёһоор хүдэлхэ дурагүй зониие дайраха байһаниинь эли.

«Ижорско заводой» 5 мянган хүнһөө бүридэһэн коммунистнуудай отрядай түлөөлэгшэ парти дотор тогтоһон мүнөөнэй байдал хаража байхадаа, һанаамнай зобоно гэжэ өөрынгөө нүхэдэй үмэнэһөө үнэн зүрхэнһөө мэдүүлһэн байха юм. Гансал энэ нэгэдэлдэ һара бүхэндэ хорёод хүн партиһаа гарана. Тиихэдээ тэрээндэ этигэхэеэ болиһон ёһотой хүдэлмэришэд гаража ошоно.

«Ижорский завод» нэгэдэлэй коммунистнуудай даабаряар парти доторхи байдалые элүүржүүлхэ шэглэлтэй олон дурадхалнуудые үгэ хэлэгшэ М. С. Горбачевто дамжуулан үгөө.

Забһарлал соносхохынгоо урда тээ түрүүлэгшээр һууһан **М. С. Горбачев** президиумдэ ороһон хэдэн мэдүүлгэнүүдые уншажа үгэбэ. Экономическа хубиин тоосоонуудые шагнангүй, шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгтэ юун һаалта хэнэб, общестые саашадань хүгжөөхын тулада юун хэрэгтэйб гэжэ тодорхойгоор хэлэхэ шухала гээд эдэ мэдүүлгэнүүд соо гол түлэб дурадхагдана.

Үгэ хэлэхэ зоной список уридшалан табихаһаа арсая гэжэ президиумдэ мэдүүлһэн Минскын «Вычислительная техника» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй хүдэлмэришэн **А. С. Дроздов** үгэ абаба. Партиие хүтэлбэрилэгшэдэй ажалшадтай тус уулзалгые юрын лэ үйлэдбэриин зүблөөн болгоһоной хэрэггүй гээд тэрэ өөрынгөө дурадхалые үндэһэлэн батадхаба. Үйлэдбэриин асуудалнууд тухай хэлсэжэ болохо юм ааб даа гээд тэрэ тоолоно. Зүгөөр партиин болон зарим юрын коммунистнуудай мүнөө үеын нэрэ хүндын байдалтай холбоотой асуудалнуудта нэн түрүүн анхарал хандуулха шухала гэжэ онсолбо. Юуб гэхэдэ, энэ нэрэ хүндын хэмжээн ехээр унанхай.

Өөрынгөө эдэ бүхы бодолнуудые предприятиингаа партийна эхин организациин ажабайдалһаа абаһан жэшээнүүдээр гэршэлэн харуулаа. Эндэ, жэшээлхэдэ, 300 хүдэлмэришэдэй 50-ниинь коммунистнууд юм. Харин мастер-һурган хүмүүжүүлэгшэдэй хахадһаа олонхинь партийна бэшэ хүнүүд болоно.

Энээнһээл уламжалан, партийна организациин абаһан хэмжээнүүд бидэнэрэй хажууда хүдэлжэ байһан партийна бэшэ зоной дунда дэмжэгдэнэгүй гээд үгэ хэлэгшэ тоолоно. Партийна нээмэл суглаануудта хабаадалсахаяа тэдэнэрэй эрмэлзэдэггүй байһаниинь энээниие гэршэлнэ.

Хүдэлмэришэнэй халаание бэлдэлгэдэ, ургажа байгаа залуу үетэниие хүмүүжүүлгэдэ тогтоһон урагшагүй байдал ажалшадта партиин үзүүлдэг нүлөөнэй һуладаһанай үшөө нэгэ шалтагаан болоно гээд үгэ хэлэгшэ тоолоно.

Партийна комитедүүдэй болон организацинуудай бүхы хүдэлмэри тухай олондо мэдээсэжэл байха шухала гээд тэрэ мэдүүлээ. Тиигээд партиин гэшүүн байбашье, КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй бүхы материалнуудтай дүүрэнээр танилсаха юундэ эрхэгүй хүнбиб гээд гайхажа байһанаа мэдүүлээ.

Зоной үйлэдбэрилжэ, обществодо үгэжэ байһан бүхы юумые хубаарилгада шэнэдхэн хубилгалгын үедэ социальна үнэн зүб байдал түйлэхэ шухала гээд Хмельницкиин «Катион» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй конструкторска бюрогой начальник, ажалша коллективүүдэй областной соведэй түрүүлэгшэ **Ю. Н. Шуляк** хэлэһэн байха юм. Өөрынгөө предприятиин болон бусад ажалша коллективүүдэй жэшээ дээрэһээ абажа, өөһэдынгөө уялганууды дүүргэхэ ябадал хамтаран хүдэлэгшэдэй зүгһөө хэрэгтэй юумэ үгэлтын журам бэхижүүлгэдэ балай нүлөөлнэгүй гэжэ харуулаа.

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта).

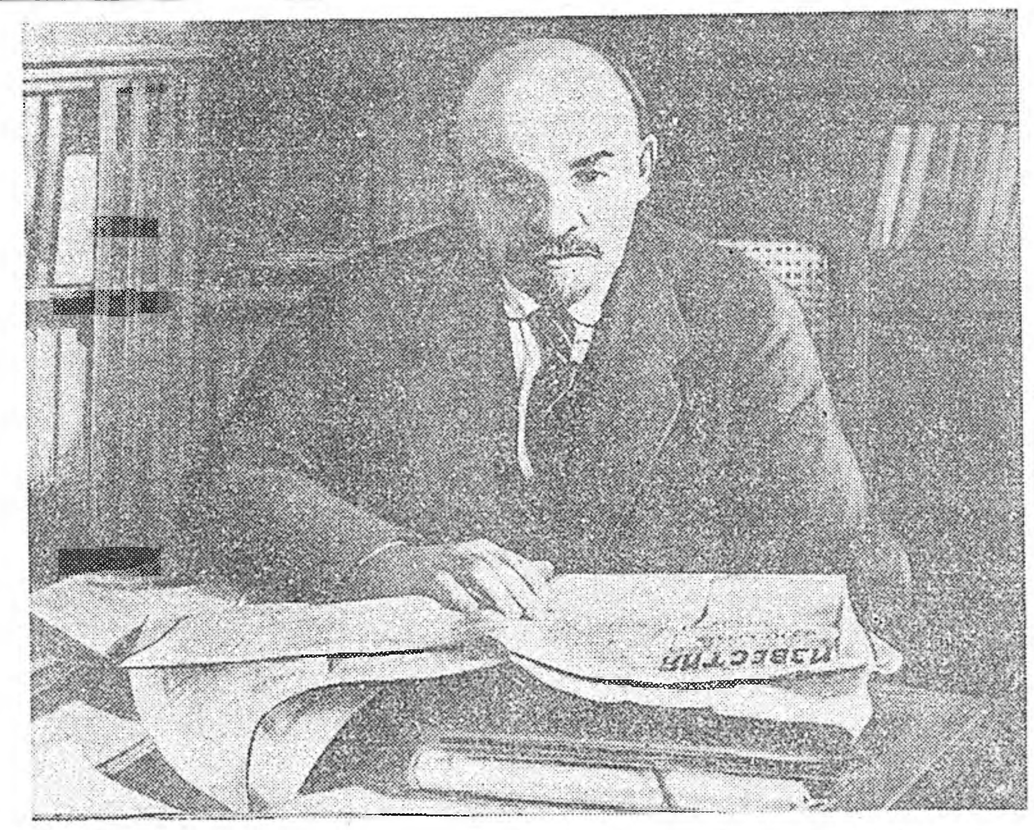

Владимир Ильич Ленин. (1922 оной октябриин 4-дэ буулгагдаһан зураг). ТАСС-ай фотохронико.

Чимит-Рэгзэн НАМЖИЛОВ

АГУУЕХЭ ЖЭШЭЭ

Гэшүүһэ, мүшэрыень яаралтайгаар шулаһан
Гэрэй ханын модон байгаа юм гү!
Али мэкэ гэһээр табигдаха шанэ рельсын
Аха һанаха үбилтэнь юм гү!

Нэгэ талаһаань Ленин лаб гэгшээр,
Нүгөө тээһээнь — юрын нэгэ ажалша;
Бүхы шадалаараа хүлэртэрөө тэлэнхэй,
Бүхын татаад ябаһыень һанагшаб.

Гараа багшын зааханааршье һуладхаа бол,
Газар руу һолжорхол бремноонь гулгаад,
Нүгөөдынь бүдэрбэл, бүришье ехэ оһол —
Нүхэрынь гэмтээжэ магад нюргаа.
Агдарай үүлэн дээрэһээнь уруу һанжанхай,
Аянгын һомон нэрьехэеэшье байг;
Ажалша ханинарнай урагшаал дабшанхай,
Алхаса бүхэнииинь хүдэр шамбай.

Эндэһээ залгуулан ажалнай эршэдэһээр,
Эзэн болоол алиш булан тохойгоор:
Эбтэй хүнүүд хүдэр гараараа шэнэдхээ
Элһэн талаяа, нэлэнхы бүтүү сайгоош.

Хэды дахинаа тэрэ гэһээр наран мандааб,
Хэр ехэ уһан урдааб кишэ тиишээ!
Удаан болохо бүреэ уряалан дуудаад,
Улам хүсэтэйл Ильичэй агуу жэшээ.

БУРЯАДАЙ ОБЛАСТНОЙ КОМСОМОЛОЙ XXXIV КОНФЕРЕНЦИ

Уржадэр Улаан-Үдэ хотодо оперо болон баледэй театрай ордон соо Буряадай комсомолой областной организациин тоосооото-һунгалтын XXXIV конференци болобо. Тэрэнэй зүбшэн хэлсэхэ зүйлдэ эдэ асуудалнууд табигдаа:

ВЛКСМ-эй областной комитедэй тоосооото элидхэл;

Шалгалтын комиссиин тоосооото элидхэл;

ВЛКСМ-эй областной комитедые һунгалга;

ВЛКСМ-эй XXI съездын, РСФСР-эй комсомолой организацинуудай съездын делегадуудые һунгалга.

Түрүүшын асуудалаар обкомой нэгэдэхи секретарь **Ц. Б. Батуев** элидхэл хэһэн байна.

Шалгалтын комиссиин хүдэлмэри тухай тус комиссиин түрүүлэгшэ **В. Сапрыкин** элидхэл хэбэ.

Мандатна комиссиин түрүүлэгшэ **М. Полютов** комиссингаа элидхэлые конференцидэ дурадхаа.

Тоосооото элидхэлнүүдые зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаа гэбэл: «БАМтоннельстрой» управлениин комсомолой комитедэй секретарь **В. Карпов**, ВЛКСМ-эй Баунтын райкомой нэгэдэхи секретарь **А. Задевалов**, Зүүн Сибириин технологическа институдай комсомолой комитедэй секретарь **А. Васильев**, ВЛКСМ-эй Ивалгын райкомой нэгэдэхи секретарь **О. Филиппов**, ВЛКСМ-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой нэгэдэхи секретарь **А. Варфоломеев**, интернационалист - сэрэгшэдэй Улаан-Үдын городской соведэй гэшүүн **Э. Сороковиков**, «Буряадай комсомол» отрядай командир **М. Болотова**, Зэдын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонишон **Ю. Намсараев**, ВЛКСМ-эй Улаан-Үдын горкомой нэгэдэхи секретарь **А. Елгин**, Хяагта хотын дунда һургуулиин багша **И. Протопопова**, республикын инвалидуудай бүлгэмэй түлөөлэгшэ **Е. Козулин**, Холбоолжоной уурхайн комсомолой комитедэй секретарь **А. Калашников**, Яруунын районой «Комсомольский» совхозой МТФ-е даагша **Г. Дашиев**, республикын буряад соёлой түбэй түрүүлэгшэ **П. Шаблин**, ВЛКСМ-эй ЦК-гай эмхидхэлэй-союзна таһагые даагшын орлогшо **Ю. А. Мишев**, ВЛКСМ-эй Хориин райкомой нэгэдэхи секретарь **О. Павлов**, Буряадай багшанарай институдай студент **А. Мацкевич**, Зэдын комбинадай комсомолой комитедэй секретарь **А. Колодин**, Байгалай жасын Буряадай отделениин түрүүлэгшэ **А. Хахалов**, Хэжэнгын районой Ородой-Адагай дунда һургуулиин багша **Б. Бабудоржиев**, Баргажанай национальна паркын ихтиолог **О. Журавлев**, ВЛКСМ-эй Хурамхаанай райкомой нэгэдэхи секретарь **С. Хайдапов**, авиационно заводой залуушуулай түбэй түрүүлэгшэ **О. Ястребов**, республикын Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшын орлогшо **Б. Жигмытов** гэгшэд үгэ хэлээ.

КПСС-эй обкомой нэгэдэхи секретарь **А. М. Беляков** конференциин хүдэлмэридэ хабаадалсажа, үгэ хэлээ.

Конференциин хүдэлмэридэ КПСС-эй обкомой хоёрдохи секретарь **К. А. Албашеев**, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшэ **С. Н. Булдаев**, республикын профсоюзуудай соведэй түрүүлэгшэ **Н. А. Розанов** хабаадалсаба.

Конференци тоосооото элидхэлээр болон бусад асуудалнуудаар тогтоол баталан абаа, шалгалтын ба мандатна комиссинуудай элидхэлнүүдые баталаа.

ВЛКСМ-эй областной комитедэй ба шалгалтын комиссиин шэнэ бүридэл һунгагдаа. Удаань энэл конференци дээрэ комсомолой обкомой бюрогой гэшүүд, секретарьнар, таһагуудые даагшанар, «Буряадай залуушуул» газетын редактор нээмэл гуримаар дуугаа үгэлгөөр һунгагдаһан байна.

ВЛКСМ-эй обкомой нэгэдэхи секретаряар **Ц. Б. Батуев**, секретарьнараар **А. Л. Волков**, **С. Д. Подпругин**, **М. Н. Климова**, **Ю. В. Вовк** һунгагдаа.

Конференциин делегадууд ВЛКСМ-эй XXI съездын, РСФСР-эй комсомолой организацинуудай съездын делегадуудые мүн лэ һунгаһан байна.

…ЗЕРБАЙДЖАНАЙ, АРМЕНИИН АРАДУУДТА

Эгээл нангин юумэн болохо СССР-эй Гүрэнэй хилэ эбдэгдэнэ.

Экстремис хүсэнүүдэй харюусалгагүй, гэмтэ , ябуулганууд хархис муухайгаар хүсэ хэрэглэлгын, дээрмэдэхы һүйдхэлтэ ябуулгануудай ушар баримтанууд орон дотор хүнүүдэй дура гутаана, гомдол голхорол үүдхэнэ, ямаршье гэм зэмэгүй хүнүүдэй уршаг түбэгтэ оро- һондонь, гүнзэгы сэдьхэлһээ гашуудажа байһанаа мэдүүлнэ. Эндэ үүдхэгдэһэн хёмороо зүришэлдөөнэй үедэ нэн түрүүн үхибүүд, эхэнэрнүүд, үбгэд, хүгшэд хохидоно, таанадай хүбүүд алуулна, ороной бусад арадуудай үхибүүд — сэрэгэй алба хаагшад, хуули хамгаалгын зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд хохидоно. Арадай ажахыда айхабтар ехэ гарза хохидол ушаруулагдана. Совет арадуудай эбтэй зэтэй булын сэдьхэл бодолой үндэһэ һуури болодог үгээ ойлголсолгодо, харилсаа холбоондо хүсэлдүүлэгдэшэгүй гарза хохидол ушаруулагдана.

Саашадаа иимээр үргэлжэлжэ болохогүй! Улам үргэнөөр дэбэржэ байһан дайсан харша ябуулгануудые, харата муухай үйлэ хэрэгүүдые, хүсэрхэлгэнүүдые заабол зогсоохо хэрэгтэй. Хэһээгдэшэгүй гэмтэ ябадалнууд үүдхэгдэхэ, манай газар дээрэ үйдхар гашуудал, гасалан зоболон дэбэргэгдэхэ ёһогүй. Үндэһэ яһанай мэдэрэлые хэншье өөһэдынгөө аша туһада хэрэглэхэ, һохорлигоор шоо үзэхэ, шобто хараха, үймар тэнэг ябадал руу хүнүүдые түлхижэ болохогүй. Хэрбээ тэрэниие зайсуулан сараагүй һаамнай, мүнөөдэрэй уршаг түбэг үглөөдэр национальна аюул түбэгтэ хүргэхэдөө болохол.

Нагорно-Карабахай автономито областьдо, Азербайджанай, мүн Армениин бусад зарим районуудта онсо байдал тогтоохые соносхохо тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указые совет хүнүүд һайшаалтайгаар угтаба. Энэ хадаа гүнзэгы үндэһэтэй, бүримүһэн сагааруулагдаһан алхам болоно гэжэ тэдэнэр тоолоно. Тиимэһээ тэрэ эгээл шиидхэхы ябуулгануудые бэелүүлхэ эрилтэ бидэнэй урдэ табина. Шухала бүхы хэмжээнүүд абтаха юм гэжэ ороной хүтэлбэри мэдүүлнэ.

Зүрхэ сэдьхэлэй уряае ойлгожо, хархис этэгээдүүдые хазаарлахын, һүйдхэлшэдые элиршэлхын, хүсэ хэрэглэгшэдые зогсоохын, мэхэлэгдэһэн хүнүүдтэ ойлгуулхын тула оролдолгонуудые гаргахыетнай КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Верховно Соведэй Президиум, СССР-эй Министрнүүдэй Совет таанадые бултыетнай — азербайджанецууд болон армянуудые, эрэшүүл болон эхэнэрнүүдые, буурал толгойтой наһажаал хүнүүд болон залуушуулые уряална. Амгалан тайбан байдал һэргээхын, гурим журамые тогтоохын тула ороной хүтэлбэрилэгшэдэй, хуули сахин хамгаалгын зургаануудай, МВД-гэй ба Совет Армиин сэрэгшэдэй хилэ сахигшадай гаргаһан хүсэлэл оролдолгонуудые дэмжэхыетнэй бидэ таанадые уряалнабди.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕТ | СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМ | СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕТ

БҮХЭДЭЛХЭЙН ХУРАЛДААН ДҮҮРЭБЭ

«Бидэ, элдэб оронуудые, соёл культурые, шажан мүргэлые, ёһо заншалнуудые түлөөлһэн, 1990 оной январь һарада Москвада суглараһан шажан мүргэлэй ажал ябуулагшадай болон парламентаринарай Бүхэдэлхэйн хуралдаанда хабаадагшад, ниитэ нэгэн хүн түрэлтэндэ хабаатай байһанаа ойлгонобди. Эдэ асуудалнуудта бодото байдалда үндэһэтэйгөөр, эрэлхэг зориг тойгоор хандаха уряатайгаар бидэ дэлхэйн правительствануудые, арадуудые уряалнабди».

Энэ хадаа конгрессэй хүдэлмэриин һүүлшын үдэр — январиин 19-дэ баталагдаһан Бүхэдэлхэйн хуралдаанай Московско декларациһаа абтаһан үгэнүүд болоно.

Бүхэдэлхэйн хуралдаанда хабаадагшад Улаан Преснинһээ Улаан талмай хүрэтэр ерэһэн байгаа. Уласхоорондын худалдаа наймаанай түбэй конгрессүүдэй зал сооһоо гаража, парламентаринар, шажанай хүтэлбэрилэгшэд, эрдэмтэд, соёлой болон искусствын ажал ябуулагшад хуралдаанай түгэсхэлэй заседаниин болоһон Кремльдэ хүрэжэ ерэһэн байгаа. СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр Э. А. Шеварднадзе, «Правда» газетын редактор И. Т. Фролов энэ ёһололдо хабаадаба.

Академик **Е. П. Велихов** заседаниие нээбэ. Бүхэдэлхэйн хуралдаанай гэшүүд — Индиин парламентын гэшүүн **Сат Пол Миттал**, Сириин агууехэ муфтий шейх **Амад Куфтаро**, Бүхэдэлхэйн хуралдаанай уласхоорондын зүбшэлэлгын комитедэй түрүүлэгшэ элшэн сайд Анжье **Бидал Дюк** тобшохон үгэнүүдые хэлэбэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь **М. С. Горбачев** хүнэй ажамидаралые хангаха зорилготойгоор оршон тойронхи байгаалиие, хүгжэлтые хамгаалха Бүхэдэлхэйн хуралдаанда хабаадагшадта хандажа, үгэ хэлээ.

Хуралдаанда хабаадагшадай хүндэлэлдэ уулзалга болобо.

«Интелсат» болон «Интерспутник» гэжэ хэмэл ододой холбооной түхеэрэлгэнүүдэй ашаар хуралдаан тухай хоёр часай радио ба телевизионно дамжуулга үдэшэлэн үнгэргэгдөө. Энэ дамжуулгые 139 орондо 2 миллиард хүн хараһан, шагнаһан байгаа.

(ТАСС).

ҺЭШХЭЛЭЭРЭЭ АЖАЛЛАХА, АЖАҺУУХ

(Үргэлжэлэл. Эхинийнь 1-дэхи. нюурта).

Область соо үйлэдбэрилэгдэжэ байдаг юумэнэй олонхинь нютагай магазинуудта хомор болонхой. Жэшээлэхэдэ, эндэ үйлэдбэрилэгдэдэг мяханай 80 шахуу процентнь гүрэнэй жасада үгтэнэ. Иимэ байдал ашаг үрэ ехэтэй ажалда зониие урмашуулнагүй гээд инженер тоолоно.

Экономическа реформын ашаг үрэ ехэтэй байхада нүлөө үзүүлхэ асуудалнуудые шиидхэлгэдэ тэрэ горитой анхарал хандуулаа. Онсолходо, салин хүлһэнэй ургалтын фондонуудые налог таталгатай болгохо тухай правительствын һая абаһан шиидхэбэриие мэргэжэлтэн шүүмжэлбэ. Технологическа талаар нэгэн бүхэли предприятинуудые адли бэшэ эрхэ байдалда энэ шиидхэбэри табина гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно.

Ороноо экономическа орёо хүндэ байдалһаа гаргаха холын хараатай һайн замуудай нэгэн ажал эмхидхэлгын арендэ түхэл янзануудые түргэнөөр нэбтэрүүлгэ болоно. Ажалша коллективүүдэй хүсэл эрмэлзэлые дэмжэхыень, үйлэдбэриие хүтэлбэрилгын экономическа түхэл янзануудые нэбтэрүүлхэдэнь, эдэбхитэйгээр туһалхыень министерствэнүүдэй болон албан зургаануудай хүтэлбэриие конструктор уряалһан байха юм. Урдань үгэ хэлэһэн хүнүүд шэнги бүхы зиндаагай арадай ажахын һалбаринуудай оөһэд хоорондын харюусалгые улам бэхижүүлхэ хэрэгтэй гэжэ эрид шуудаар мэдүүлээ.

Үйлэдбэридэ тогтоһон шахардуу байдалаар һанаагаа тон ехээр зобожо байһан тухайгаа Московско областиин Ухтомскиин нэрэмжэтэ хүдөө ажахын машина бүтээлгын заводой ежалша коллективэй Соведэй түрүүлэгшэ, цехэй начальник **М. С. Васильченков** мэдүүлээ.

Орон соомнай тогтоһон политическэ байдалда хүдэлмэришэн анги өөһын тэдысэ хандахагүй юм гээд тэрэ үргэлжэлүүлээ. Партида эсэргүү үлүү гарама муу кампани ябуулагдана. Партиие арадһаа таһалхада, бусад юумэн өөрөө һандарха гэһэн холын хараа зорилготойгоор эдэ бүгэдэ хэгдэнэ. Хүдэлмэришэдэй гараар энэ муухай хэрэгээ хэхээ һанана.

Хүдэлмэришэн ангиин нюрганай саана хоргодоһон эдэ «багшанар» юу дурадхана гээшэб? Эдэнэр ямаршье платформо үгэжэ шадахагүй. Юуб гэхэдэ, тэдэнэртэ иимэ платформо үгы гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ. Гадна эдэнэр хадаа арадые бэшэ, харин хүбиингаа аша туһые хамгаална. Забастовко, һандарал хэхые, национальна үндэһэ һуури дээрэ шуһа адхахые уряалхадаа, эдэ бүхы юумэн дээрэ өөһэдтөө хэрэгтэй капиталтай болохоёо һанана. Һүүдэрэй экономико улам эршэтэй болоно. Тиимэһээ иимэ «багшанарай» хайшаншье гэжэ бээ далдалхые оролдоо һаань, хүдэлмэришэд бүхы юумые эрхимээр ойлгоно.

Үнгэрһэн сагай болон ерээдүйн түлөө харюусалгые парти бээ дээрээ даажа абанхай. Тиимэһээ шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгые эсэстэнь хүргэхэ ёһотой. Харин хүдэлмэришэд, таряашад, интеллигенци, коммунистнууд шэнэдхэн хубилгалгын хэрэгэй удаарангүй, олонациональна хуули ёһото гүрэниие байгуулгын үргэн замда гарахын тулада бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ зэргэтэй. Демократиие хии хооһоор шашаһанһаа холодуулха ёһотой болонобди. Ажалша хүниие, сэрэгшэдые, милициин хүдэлмэрилэгшэдые хамгаалха талаар хуулинууд хүсэндөө ороно зэргэтэй. Эб найрамдалта сагта хүнүүдэй алуулхагүйн тулада гэмтэ ябадалнуудые гаргагшадта шанга сохилто үгэхэ шухала.

Айхабтар ехэ капитальна һомололгонуудые хэһэнэй хэрэггүй асуудалнуудта бултанай анхарал хандуулан, Карагандагай «Шахтинская» гэжэ шахтын машинист **П. П. Шлегель** үгэ хэлэһэн байха юм. Өөрынгөө нютагай социальна хүгжэлтын асуудалнуудые шулуун нүүрһэ олзоборилогшод өөһэдынгөө хүсөөр шиидхэжэ шадаха байгаа. Энээниие түйлахын тулада өөрынгөө продукци хэрэглэхэ, үйлэдбэрилэгдэһэн продукциингаа дүүрэн эзэн байха эрхэ олгохо хэрэгтэй байна.

Шэнэдхэн хубилгалгын ябасаар сэдьхэлээ ханахагүй, шахардуу байдал Карагандагай бассейндэ үшөөл тогтоһон зандаа. Тэрэл зуура «хахархай хушалтаяа дээрээ татажа байһан зон» гээд шахтернуудые хараһанай хэрэггүй гэһэн уряа зэдэлээ. Тэдэнэр асуудалнуудаа өөһэдөө шиидхэжэ шадаха, зүгөөр энэ һалбариие үгытэй болон түсэбэй ёһоор гаргашатай байдаг байдалһаа гаргаха хэрэгтэй.

Шахтернуудта дүүрэн сүлөө үгэхэ дурагүй зон бии гээд тодорно гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Материальна бэлэгүүдые бии болгодог бэшэ, харин тэдэнииие хубаажа һураһан, Москвагай дулаан кабинедүүдые гээхээ айһан хүнүүд лэ иигэнэ ха гээд шахтер хэлэһэн байна. Нютагайнгаа дэлгүүрые арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараагаар хангахын тулада өөһэдынь хүнгэн промышленностиин һайнаар хүгжэтэр шулуун нүүрһэнэйгээ зарим хубиие хилын саана худалдаха, олоһон зөөреэрээ хэрэгтэй продукци худалдажа абаха эрхэ шахтернуудта олгохо хэрэгтэй гэжэ хүдэлмэришэд тоолоно.

Карагандагай болон Темиртаугай тон хурса экологическа асуудалнуудта ехэ анхарал хандуулагдаа, Семипалатинскын ядерна полигон хааха эрилтэ табигдаа.

Бэе бээ ойлгожо, суглараһан бүхы асуудалнуудаа шиидхэхын тулада хүсэ шадалаа нэгэдүүлхэ гээшэ манай зүблөөнэй гол зорилго болоно гээд Кишиневой «Молдавгидромаш» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй слесарь **П. Г. Василой** тоолоно.

Хооһон магазинуудые харахадаа, гомдолтой байна гээд хүдэлмэришэн мэдүүлбэ. Хэрэгтэй үнэгүй болон шанар һайнтай эд бараагаар өөһэдыгөө хангажа шадахагүй болоно гүбди? Иимэ байдалые хайшан гэжэ хубилгаха гээшэб? Нэн түрүүн налог таталгын болон гүрэнэй бюджедтэ зөөри үгэлгын системэ гуримшуулха хэрэгтэй гээд үгэ хэлэгшэ тоолоно. Олоһон олзоһоо мүнгэ үгэлгын элдэб ондоо нормативууд предприятинуудта үгтэхэ ёһогүй. Тиигэдшье олоһон олзонь ажалша коллективүүдэй мэдэлдэ үгтэхэ ёһотой. Харин түсэбһөө гадуур гаргагдаһан продукциһаа налог татажа огто болохогүй. Иимэ юумэ хэбэл, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ ябадал огто урмашуулагдахагүй ха юм.

Арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргадаг кооперативуудай ажал ябуулга тухай хэлэхэдээ, эдэнэр фабриканууд болон заводуудай дэргэдэ хүдэлжэ, үйлэдбэрилһэн продукцияа гүрэнэй сэнгээр худалдадаг байг лэ гэжэ үгэ хэлэгшэ дурадхаһан байна.

Эдеэ хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилгын асуудал тухай тэрэ саашадаа тогтожо хэлээ. Молдавида овощ болон фруктнуудые ехээр суглуулжа абадаг, зүгөөр ургасын гушан шахуу процентнь хосоржо, хүнэй ажал хооһоор һаладаг. Тиимэһээ Агропромой предприятинууд болон ажахынуудые мүнөө сагай түхеэрэлгэнүүдээр, холодильнигуудаар хангаха шухала. Олзо олодоггүй колхоз болон совхозуудые томонууд предприятинуудай бүридэлдэ оруулжа, энэ шухала асуудал шиидхэжэ болохо байгаа. Энэ ушарта алишье талада ашатай, туһатай. Хүдэлмэришэд продуктнуудые абана, харин таряашад ажахынгаа финансова байдалые һайжаруулна. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, шэнэдхэн хубилгалгын ерэхые тэсэжэ ядан хүлеэжэ байһан хүдэлмэришэд тэрэниие «гомдохоолгохогүй», хосороолгохогүй юм.

Хэрэгтэй соонь арадай үргэн хэрэглэмжын эд бараагаар зониие хангаха ёһотой Эсэгэ оронойманай промышленностиин һалбариие түлөөлнэб гэжэ Новосибирскын оёдолшодой профсоюзай ЦК-гай нэрэмжэтэ фабрикын цехэй начальник **Л. В. Кононова** хэлэһэн байха юм. Хооһон магазин соогуур гарахадаа, худалдан абагшадай бидэнэрые муу үгөөр дурдахыень таанад өөһэдөө дуулаhат.

Экономическа реформын амжалтатай байхада шухала хэрэгтэй энэ хэрэгтэ бүхы юумэн бидэнэрһээ дулдыдана гээшэ гү? Энэ асуудалда харюусахадаа, захиран зонхилжо түсэблэлгэ, бодото байдалһаа бэшэ, харин хүсэжэ байһанһаа уламжалан түсэблэлгэ эндэ ехэ һаад ушаруулһан зандаа гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ.

Баярлажа, ехээр һанаагаа зобожо Москва ерэһэн байгааб гээд Самаркандын «Электробытмаш» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй хабсаралгын цехэй начальник **Э. Мардонов** хэлэһэн байна. Юундэ баярлаабши гэхэдэ, хүдэлмэришэд болон таряашадтай зүбшэдэг ленинскэ ёһо заншалнуудаа партимнай һөөргэнь һэргээбэ. Юундэ һанаагаа зобообши гэхэдэ, манай шэнэдхэн хубилгалгын түлөө һанаагаа зобооб. Юуб гэхэдэ, бидэнэр ажалшад нэн түрүүн тэрэнэй амжалтатай байхын түлөө һанаагаа зобонобди.

Шэнэдхэн хубилгалгада эсэргүүсэгшэд бии. Тэдэнэр КПСС-ые добтолгынгоо объект болгонхой. Элдэб янзын формальна бэшэ эмхинүүд, мүн арадай фронтнууд гансал өөһэдөө ажалшадай аша туһада ажал ябуулагша зорюулжа байһан юм шэнгеэр, харин һайн ажабайдал тээшэ дабшахадань, партиин һаад болоһон шэнгеэр хэрүүлхые оролдоно.

Партиие өөрыень улам эрид шуудаар шэнэдхэн хубилгаха, тэрэнэй Устав болон Программа шэнээр хаража үзэхэ, парти доторой харилсаануудые дүүрэн хэмжээгээр демократизацилха, доро үндэһэгүй централизмые холодуулха хэрэгтэй ааб даа гээд инженер үргэлжэлүүлээ. Союзна республикануудай Компартинуудай статусые шэнэлэн хараха хэрэгтэй. Тэрэл зуура КПСС-ые таһалжа болохогүй. Юуб гэхэдэ, энэ хадаа гансашье парти доторой хэрэг бэшэ юм. Манай гүрэнэй, хүн бүхэнэй хуби заяанда хабаатай гээшэл.

Нацинууд хоорондын харилсаанууд тухай хэлэхэдээ, бүхы оромнай дайшалхы шэглэлтэй национализмһаа доһолоод байна гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Иимэ ябадалнуудта эрид шууд харюугай сохилто үгэхэ хэрэгтэй гээд бидэнэр хүдэлмэришэд тоолонобди.

Эрхүүгэй областьдо гаража байдаг социальна асуудалнууд тухай «Братсклес» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй бэлэдхэгшэдэй бригадир **С. Е. Голубев** тогтоһон байна.

Өөрынь һалбарида ажалай бүтээсын тон багаар ургадаг байһанай шалтагаанууд тухай тэрэ һанаагаа зобонгёор хөөрэжэ үгэбэ.

Одесскэ областиин «Правда» газетын нэрэмжэтэ колхозой кооперативуудай ассоциациин түрүүлэгшэ **А. Н. Дикусарай** һанамжаар гүрэнэй хэмжээгээр муу ажал урмашуулагдана, энээнһээ боложо, хүнэй хүзүүн дээрэ һууха ябадал дэлгэрнэ. Хэдэн жэлэй саана хүдөөгэй ажалшадай гаргаһан продукциин үнэ сэн гансата 50 процентээр дээшэлүүлэгдээ һэн. Тэдэ тиихэдэнь ажалай бүтээсэ ургаагүй. Өөрынгөө ажахы соо бүхы подразделенинүүдээ ажахын тоосоондо оруулхадамнай, муугаар хүдэлһэн зон багаар абана гээд тодороо.

Гадаадын-худалдаа наймаанай албан зургаануудай муугаар хүдэлдэг байһан тухай үгэ хэлэгшэ мүн лэ хэлээ. Һайнаар бодожо үзэнгүйгөөр хилын саанаһаа зарим юумэ худалдажа абаһанһаа боложо, хүдөө ажахыда муу нүлөөн үзүүлэгдэнэ гэжэ тэрэ тоолоно. Манай орон соо ургасын ехэ байбашье, помидор, һонгино, чеснок ехэ ехээр үнгэрһэн зун хилын саанаһаа худалдагдажа абтаа һэн.

Үдэшын заседани дээрэ зүблөөндэ хабаадагшад һүүлэй үдэрнүүдтэ Бакуда, Азербайджанай хэдэ хэдэн бусад һууринууд тосхонуудта, мүн тэрэшэлэн Армениин зарим районуудта хорото муухай ба гэмтэ ябуулгануудһаа наһа барагшадай дурасхаалые хүндэлэн ёһолһон байна.

Удаадахи үгэ хэлэхэ хүндэ үгэ үгэхынгөө урда тээ түрүүлэгшээр һуугша «урьдшалан һанамжалагдаһан урасхал тээшэнь зүблөөгөө эрьюулхэ»— үйлэдбэриин тоосоо хэхэ ябадалые болюулха гэһэн дурадхалтай президиумдэ ороһон бэшэг дахинаа уншажа үгэбэ. Зал энээнииень дэмжэһэн байна. Тиигэбэшье зүблөөнэй саашанхи ябаса энэ зүб һэргылэмжые үгэ хэлэгшэд бултадаа ойлгоогүй гэжэ харуулба.

«Буһалгаан» гэһэн үгын туһаламжаар өөһэдынгөө асуудалнуудые шиидхэхын тула баадхалга үзүүлхэгүй» гэһэн дурадхал эндэ соносхогдоһон бэшэгүүдэй нэгэн дотор байгаа юм. Зүблөөндэ хабаадагшад энэ бодолдо өөһэдынгөө хандасые альга ташалгаар элирхэйлбэ.

Тэрэнэй һүүлээр үгэ хэлэһэн «Тындатрансстрой» трестын жолоошодой комплексно бригадын хүтэлбэрилэгшэ **В. Н. Сельминский** тиигэбэшье өөрынгөө хэлэһэн үгэ гол түлэб ажахын асуудалда зорюулһан байна.

Байгал-Амарай түмэр зам шадарай зонын социально-экономическа хүгжэлтын шухала асуудалнууд тушаа хэлэхэ зуураа, тэрэ СССР-эй Арадай депутадуудай хоёрдохи съездын дэмжэһэн, экономикые тогтууритай һайн болгохо талаар онсо хэмжээнүүдые хараалһан правительствын программые гүйсэд дүүрэнээр дэмжэжэ байһанаа мэдүүлбэ. Шэнэ нютагуудые ашаглалгада бодото гүрэнэй хандалга тэрэ харуулха гэжэ хэрбээ хүсөө һаа, правительствын хэжэ шадаха, хэхэ ёһотой алхамуудые транспортна хүдэлмэрилэгшэ тооloһон байна. Тодорхойлбол, БАМ-ай зоно шадархи барилгые мүнгэ зөөриин талаар хангаха асуудалнуудые хиналтагүйгөөр орхихо ёһогүй гэһэн эрилтэ үгэ хэлэгшэ табиһан байна.

Бидэндэ, 70 нацинуудай түлөөлэгшэдтэ, бүхы союзна болон автономито республикануудай түлөөлэгшэдтэ, хэдэн арбаад жэлдэ эбтэй эетэйгээр хүдэлжэ байһан хүнүүдтэ, орон дотор һүүлэй үедэ бүри һүжэржэ байһан нацинууд хоорондын хёмороо зүришэлдөөнүүдые зүрхэ сэдьхэлээрээ, ухаан бодолоороо ойлгохонь бэрхэтэй гэжэ тэрэ хэлэбэ. Хэрбээ ажал хэхынгээ орондо буһалгаа хэдэг байхадаа, үшөө һайнаар бидэ ажаһуудаг болохо гүбди? гэһэн асуудалые баһал ойлгохонь бэрхэтэй. Энэмнай гансал минии һанамжа бэшэ, энэмнай ямаршье бэрхэшээлэй тохёолдоо һаа, энэ зуун жэлэй хүшэр хүндэ барилгые гурбан табан жэлэй туршада орхижо гараагүй бүхы хүдэлмэришэ хүнүүдэй үгэ болоно гэжэ үгэ хэлэгшэ онсолон тэмдэглээ.

Ниитын үйлэдбэриие ашаг үрэтэй болголгодо хүнэй бэлиг шадабариин удха шанар тухай үйлэдбэриин «Горьковский автомобильный завод» нэгэдэлэй кузнец **Н. П. Кустарев** һануулба. Бидэ хүн тушаа мартанабди, имагтал энэмнай хүдэлмэриин бүхы участогууд дээрэ журамай эли бодоор муудажа байһанай шалтагаануудай нэгэн болоно ха гэжэ үйлэдбэрилэгшэ мэдүүлбэ.

Ажахын тоосооной харилсаануудай арга боломжонуудые һайнаар хэрэглэхэ гэһэн тэрэнэй нүхэдэй һэдэлгэнүүд, нөөсэнүүдые таһалжа, үгэлгын тэнсүүригүй байдалда тулажа, мухардадаг байна гэжэ тэрэ хөөрэбэ. Һүүлэй сагта сүлөөржэ байһан хэдэ хэдэн оборонно предприятинуудай горитой хүсэ шадал дотоодын дэлгүүр баяжуулхын тула муугаар хэрэглэгдэнэ гэжэ һанаата боложо байһанаа хүдэлмэришэн сэхэ хэлэһэн байна. Оборонно промышленностиие амгалан тайбан байдалай продукци гаргадаг болохо талаар ниитэ гүрэнэй программа хэрэгтэй гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

Гансашье бүлэг бэшэ, харин бүхэли туулмаг үзэл һаналнууд бии гэжэ уридшалан һэргылэмжэлээд, үгэ хэлэгшэ гүрэнэй ба кооперативна секторнуудай хоорондохи харилсаанууд дээрэ дэлгэрэнгыгээр тогтоһон, социалис предприяти тухай хуулиие өөрынгөө ямараар ойлгодог тухай хөөрэһэн байна. Правительствада зорюулжа транспортын хүдэлмэриие үндэһөөрнь һайжаруулхын тула ажалша коллективүүдһээ туһаламжа эрижэ, хандагты гэһэн тэрэнэй дурадхал альга ташалгаар угтагдаһан байна.

Парти доторой байдалые хубилган шэнэдхэлгын асуудалнуудһаа үгэ хэлэгшэ хажуу тээ үлөөгүй. КПСС-тэ добтолго хэлгэ, тэрэниие национальна илгаагаар һандараан бутаргааха һэдэлгэнүүд минии һанаа ехэтэ зобооно гэжэ тэрэ хэлээ. КПСС-һээ таһарха тухай Литвагай Компартиин XX съездын шиидхэбэринүүд, бүгэдэндэл адли, миниишье нүхэдэй зүрхэ сэдьхэлые үбшэнтэйгөөр дайрана.

Орловско областиин «Вышнеольшанский» совхозой кооперативуудай ассоциациин түрүүлэгшэ **Ю. Н. Дорофеев** зүблөөн дээрэ ажахы эрхилэлгын олон ондоо түхэлнүүдэй хүдөө нютагуудта хүгжэжэ байһантай холбоотой һүүлэй үедэ бии болоһон хүдэлмэриин тон шэнэ категори тухай хэлэһэн байха юм. Тиимэһээ түрүүшээр тон үйлэдбэриин шэнжэтэйгээр үзэгдэһэн тэрэнэй хэлэһэн үгынь удха хадаа хүдөөдэ хубилган шэнэдхэлгын ябуулгануудай шэнэ ажамидаралта жэшээ боложо үгэһэн байна.

Арендэ коллективүүдые байгуулхаһаа эхилээд, совхоз дотор тэдэниие нэгэдүүлхэ хэрэгтэй гэһэн тобшололдо хүрэһэн байха юм. Энээнэй ашаар арендаторнууд ажахын хабаадалгатайгаар ниитынгээ шухала асуудалнуудые ашаг үрэтэйгөөр шиидхэхэ арга боломжотой болоо һэн. Тиигэжэ бага гаргашатайгаар мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын ехэ ургалта түйлаа. Жэшээнь, жэлэй туршада мяха үйлэдбэрилгэ 1,5 дахин ехэ болоһон байна.

Өөрынгөө дүй дуршэлэй үндэһөөр ороной хүдөө ажахын саашанхи хүгжэлтын арга замуудые шэнжэлхэ зуураа, адли арга боломжонууд бүгэдэндэ: колхозуудта, совхозуудта, таряашадай ажахынуудта, арендаторнуудай кооперативуудта болон бусадта—үгтэхэ ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Тиигэжэ ямар түхэл тодорхой эрхэ байдалда тааруу байнаб гэжэ мүрысөөн харуулха болоно бшуу.

Үгэ хэлэгшын һанамжаар, хэрбээ таряашад техникээр найдамтайгаар хангагдадаг, мүн тэрэшэлэн һайн социально-ажаһуудалай эрхэ байдалтай байгаа һаа, хүдөөдэ арендэ бүри үргэнөөр дэлгэрхэ аргатай байгаа. Агропромышленна һалбарида экономическа түрүү харилсаануудые нэбтэрүүлхэ зуураа бодомжогүй ябуулгануудые гаргажа болохогүй, энээнтэй хамта баһал удааржа болохогүй гэжэ хүдөөгэй түрүүлэгшэ мэдүүлбэ.

Глазовска оёдолой фабрикын (Удмурти) оёдолшон **Н. Г. Князевада** үгэ үгтэбэ. Энэ хуралдаанда тэдэнэй ехэ найдал түрүүлжэ байһан ушар тухай таанадтай хөөрэлдэхыемни манай делегациин гэшүүд намда даалгаа гэжэ тэрэ хэлэбэ. Нэгэдэхеэр, бүхы орон дотор дэлгэрһэн буһалгаанууд, митингнүүд, тэрэшэлэн саг дары байдал һайжаруулха гэһэн дууһашагүй эрилтэнүүд һанаа ехэтэ зобооно.

Хүдөөгэй ажалшад, илангаяа малшад, гэнтэ буһалгаа хэгдаа—энээн тухай мүнөө бодоод үзыт гээд, үгэ хэлэгшэ залда хандаба. Энэмнай мүнөө иимэ байдалһаа гараха арга гээшэ аал?

Орондо тушаалдаһан иимэ түгшүүрилтэй сагта хэблэл бүтэмжэтэй үүргэ ехэнхидээ дүүргэнэгүй, буһалгаа хэгшэдые зобоһон тулиһан хүнүүд болгожо, хайрлаһан хэбэртэйгээр харуулдаг байна. Энэ ушар бидэниие ехэтэ гайхуулна гэжэ оёдолшон үгээ үргэлжэлүүлбэ. Мүнөө болотороо юундэ газетэнүүдэй хуудаһанууд ба телеэкрануудай хэзээдэшье станогой болон мартеноскэ пешэнэй хажууда байгаагүй, байдагшьегүй, поезд болон комбайнуудые жолоододоггүй, арад зоной амгалан байдал хамгаалдаггүй хүнүүдһээ гол түлэб гарадаг элдэб муу муухай үзэгдэлнүүд тухай мэдээсэлнүүдээр дүүрэн байдагынь баһал гайхахаар. Ажал хэрэг хүн тээшэ, тэрэнэй эрилтэ ба хэрэглэмжэнүүд тээшэ эрьехээр болоо бэшэ аал, орон дотор боложо байһан юумэн тухай иимэ байдалһаа гараха арга замууд тухай тэрэнэй һанамжа шагнаха саг ерээ ха юм.

Хэрбээ ероной политическэ байдалда арсашагүй дэбжэлтын түйлагдаад байхада, экономикодо зогсонги байдал байгаа, байһаншье зандаа, харин зарим ушарта бүришье гүнзэгы болоо. Энэ һанамжаяа Бэшкирай үйлэдбэриин «Прогресс» нэгэдэлэй генеральна директор **Е. В. Куликов** захиран-зонхилхо хүтэлбэриин онол аргануудай орондо экономикые хүтэлбэрилхэ юунэйшье бии болоогүй байһан ушараар үндэһэлһэн байна. Манай баян дэлгэр байдалай үндэһэ һууринь хадаа ажал болодог гэжэ бүлта мэдэжэ байбашье, ашаг үрэтэй ажалда бодото дээрээ баадхаха гурим орон дотор зохёогдоогүй байһан зандаа. Үгэ хэлэгшын һанамжаар, мүнөө бүхы юумэн, тэрэ тоодо шэнэ хуулинууд, һайн ажал урмашуулгада, түсэб дүүргэхэ, үйлэдбэриин ба ажалай журам бэхижүүлгэдэ, эзэн буса ба харюусалгагүй ябадалые огтолон болюулха ябадалда шэглүүлэгдэһэн байха ёһотой.

Хүтэлбэрилгын хуушан онол аргануудые үгы хэхэдээ, илангаяа материальна үйлэдбэриин һалбарида олон үнэтэй сэн—тэй, хэдэн олон жэлдэ суглуулагдаһан дүй дүршэл үгы болгогдоно. Нэн түрүүн энэмнай нэгэн мэдэлтэй байха гол ёһонуудта хабаатай байна. Ямаршье, үнгэрхэдөө, хүтэлбэрилгын эгээл нарижуулагдаһан ёһо гурим юрэл өөрөө, заабарилгагүйгөөр хүдэлхэ гээд һанаха ябадал гэнэн хонгор ушар болоно. Тиихэ зуураа иимэ хамааралсалга мүнөө ехэ болгоомжотойгоор хэгдэнэ, тиигэжэ элдэб алдуу эндүүнүүд гаргагдадаг байна.

Промышленностьда хубилган шэнэдхэлгые түргэдхэлгэдэ туһа хүргэхэ олон арга нүхэсэлнүүдэй дундаһаа үгэ хэлэгшэ түсэбүүдэй тэнсүүритэй байлга, материально-техническэ хангалгые һайжаруулга, юумэ үгэгшэдэй зонхилолгоһоо гараха ябадалые илгаруулан заaһан байна.

Оборонно промышленностиие амгалан байдалай продукци гаргадаг болгохо асуудал дээрэ тогтохадоо, тэрэниие түсэбэй ёһоор, коллективүүдэй аша туһануудые хараадаа абажа, бэелүүлхэ хэрэгтэй гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ. Тэрэнэй һанамжаар, эндэ яараһанай хэрэггүй. Энээнһээ боложо, Башкирида хэдэн арбаад мянган хүдэлмэришэд мүнөө ажалгүй болонхой.

Хубилган шэнэдхэлгын ябуулганууд­та научно-техническэ интеллигенциин оруулжа байһан хубитада СССР-эй Научна болон инженернэ бүлгэмүүдэй холбооной правлениин түрүүлэгшэ **А. Д. Ишлинский** өөрынгөө үгэ зорюулба.

Зүблөөн дээрэ тэрэ обществын арбан хоёр миллион гэшүүдэй отрядые түлөөлжэ байһан тухайгаа һануулаад, научно-техническэ интеллигенциин мүнөөдөө манай ниитын байгууламжа дотор ёһотой һуурияа эзэлээгүй байһаниинь халагламаар гэжэ академик тэмдэглэбэ. Үнгэрхэдөө, бодото дээрээ тэрэ зохёохы ажалтанай интеллигенци гэжэ мэдэрэгдэдэггүй байна бшуу. Манай орон дотор арадай ажахын инженер болон мэргэжэлтэ хоёрдохи шатын хүнүүд болоо гэжэ эрдэмтэ тоолоно.

Тэрэнэй үгөөр, гол шухалануудынь гэхэдэ, уран зохёолшод, журналистнууд болон онсо үгэдэ бээхэ экономистнууд болоно. Гэхэтэй хамта инженер, агрономууд, зоотехнигүүд—хүдэлмэришэн ангиин ба таряашадай таһаршагүй хубинь ха юм. Хүдэлмэришэн ангитай хамта инженернүүд, мэргэжэлтэд парти болон совет засагай гол, үнэн сэхэ түшэг тулгууринь болоно бшуу. Совет засагай зургаануудта хүдэлмэришэдэй, таряашадай, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй хубиие эрид шууд олон болгохо, тэдэнэй политическэ эдэбхиие дээшэлүүлхэ хэрэгтэй гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Хооһон үгэтэн ба тушаал бэдэрэгшэд бэшэ, харин гол түлэб материальна баялигуудые байгуулагшад үгэ хэлэг лэ гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Ниитын ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин шанар һайжаруулха ба тэрэниие бүрин бүтэнөөр хадагалжа байха зорилгонууд мэтэ арадай ажахые хубилган шэнэдхэлгын тодорхой асуудалнууд дээрэ үгэ хэлэгшэ дэлгэрэнгыгээр саашань тогтоһон байна. Манай һанахада, шэнэ машина болон материалнуудые байгуулгада бүхы хүсэ шадалаа шэглүүлхэ, орон доторхи экономическа байдалые тогтууритай һайн болгохын тула инженернэ онол аргануудые үргэнөөр хэрэглэхэ хэрэгтэй. Инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй эрдэм һургуулиин хэм хэмжээ нарижуулан һайжаруулха ябадалда эдэбхитэйгээр туһа хүргэхэ ушартай.

Загаһашад - колхознигуудай болон гүрэнэй предприятинуудай загаһашадай адли бэшэ эрхэ байдалда байһан тухай Латвиин загаһа барилгын колхозой судныш капитан **А. П. Гайнис** хэлэбэ. Гансашье пенсинүүдээр бэшэ, харин загаһа бариха районуудаар, лицензинүүдээр, тамаралгын баазануудаар болон бусад олон зүйлнүүдээр колхознигууд һүүлшын ээлжээндэ хангагдана. Хүдөөгэй залуушуулые загаһашанай мэргэжэлдэ дуратай болгохын тула латыш моряагуудай алдарта өһо заншалнууд тухай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэхэ гээшэ хангалтагүй. Хэрбээ обществын энэ мэргэжэлэй нэрэ хүндые һэргээхэ гээ һаань, өөрыгөө далайда зорюулха гэжэ шиидэһэн хүн бүхэн энээниие мэдэрхэ зэргэтэй.

Совет хүнүүдтэ худалдаха гэжэ хараалагдаһан продукциин зарим хубиие харин оронуудта худалдахые зүбшөөһэн СССР-эй Загаһанай ажахын министерствын хүтэлбэрилэгшэдые тэрэ шүүмжэлээ. Харин загаһашад түсэбһөө гадуур абтаһан продукциие хуулиин ёһоор өөһэдөө мэдээд хэрэглэхэ аргагүй, тэдэндэ лицензинүүд үгтэнэгүй.

Прибалтикын республикануудай экономическа бээ даанхай байдал тухай хуулида Латвида ехээр найдана гэжэ загаһашан-колхозник хэлэбэ. Хэрбээ тэрэниие удаа дараалан бэелүүлжэ эхилээ һаа, гомдол бариха гү, али түбэй зургаануудһаа энэ тэрэ юумэ эрихэ ушарнууд һурагүй үсөөн байха һэн. Тиигэжэ ниитэ союзна жасада бүри ехэ хубитаяа оруулха байгаа.

Нефтиин корольнууд, хүдэлмэришэн ангиин манлай гэжэ али болохоор олон удаан жэлнүүдтэ бидэниие магтадаг байһан гэжэ үйлэдбэриин «Нижневартовскнефтегаз» нэгэдэлэй үрэмдэлгын мастер **В. В. Лапин** ажаглаба. Тэдэ бидэниие тэсэбэритэйгээр, бүхы юумэнтэй эбсэхээр ажаһуужа һургадаг байгаа. Нефть олзоборилогшодой хотодо эдеэ хоолой зүйлнүүд, гэр байра ехээр дуталдана. Ажабайдалай тааруу зохид эрхэ нүхэсэлнүүдээр хангагдаагүй байхадань, бүтээсэ ехэтэйгээр, ехээр ажаллаха зэргэтэйт гэжэ хүнүүдтэ хайшан гэжэ тайлбарилжа болохо юм?

Арендэдэ болон арендэ харилсаануудта орохо эрхэгүй һалбаринуудта нефть олзоборилгые правительство оруулаанхай. Тиигэжэ хэншьеб социальна шахардуу байдалай үшөө нэгэ гуламта бии болгоно. Тэдэ нефтьшэд забастовконуудай замда орохо, правительствэтай зүридэхэ гэнэгүй гэжэ тэрэ найдуулаа. Нэгэдэлдэ бээ даанхай байдал ехээр хангабал, иимэ байдалһаа өөһэдынгөө хүсөөр гаража болохо гэжэ тэрэ хэлээ.

Ороной ниитын-политическэ болон ажахын байдалай зарим асуудалнуудаар Минскэ тракторна заводой ажалша коллективэй хамтын һанамжа тухай тус предприятиин слесарь-инструментальщик **А. С. Шаранович** хэлэһэн байгаа. Урдахи зүблөөнһөө хойшо юун хубилааб, тиихэдэ манай заводой урда табигдаһан сэнгүүдые бүридхэлгын, материально-техническэ хангалгын, хүдэлмэришэдэй һуудал байдалые һайжаруулха асуудалнуудые шиидхэхын тула ямар хэмжээнүүд абтааб гэжэ хүтэлбэрилэгшэдэй дэргэдэ элирүүлхэ гээшэ мүнөөдэрэй уулзалгын зорилго мүн гэжэ бидэ этигэнэбди гэжэ тэрэ хэлэбэ. Хэлэһэн үгэеэ хэрэгүүдээр баталха эрилтэ тус зүблөөн дээрэ табиха зэргэтэйбди.

Орон дотор журам һайжаруулха, экономикын талаар эрид ба тодорхой хэмжээнүүдые баталан абаха, гэмтэ ябуулга хэгшэдтэ, һүүдэрэй экономикодо эсэргүү ёһотой дай соносхохо, хүдэлмэришэд болон кооператорнуудта адли эрхэ байдал хангаха гээшэ тон шухала зорилго гэжэ тоолонобди гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ.

Чернобыльдохи гэнэ усалай хойшолонгуудые усадхаха талаар шиидхэгдээгүй асуудал тухай үгэ хэлэгшэ тодорхойгоор хэлээ. Энэмнай гурбан республикын гашуудал мүн гэжэ тэрэ онсолон зааба. Иимэ ехэ гэнэ усалай хойшолонгуудые усадхахын тула бүхэсоюзна хэмжээнэй туһаламжа хэрэгтэй. Үгэ хэлэгшын һанамжын ёһоор, мүнөө дээрээ хамтын байшанда Чернобылиин асуудалнуудые шиидхэхэ гэһэн Белоруссиин депутадуудай һэдэлгэнүүд урагшагүйдэһөөр. Чернобылиин гэнэ усалһаа хохидогшодто түбэй зургаануудай анхаралаа табидаггүй байһандань бидэ гомдоһон зандаабди гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Латвиин ССР-һээ мяхаар хангаха тушаа Ленинградай түлөөлэгшэдэй хэһэн шүүмжэлэл тушаа ороһон бэшэг түрүүлэгшээр һуугша уншаба. «Холимол тэжээлэй бүхэсоюзна жасые болюулһан шалтагаанаар мяхан дутуу эльгээгдэһэн байгаа, гэжэ бэшэг соо хэлэгдэнэ. Энэ шалтагаанаар республикын урда малай тоо толгоие эрид хорооходо асуудал табигдаад байна. Холимол тэжээлэй байдаг һаа, Латви уялгануудаа дүүргэхэ, мяха ба һү үйлэдбэрилгээ дээшэлүүлжэ шадаха. Тиимэһээ үндэһэ баримтатай, үнэн зүб мэдээсэл хэхэ хэрэгтэй.

Латвиин делегациин бэшэгые соносхон уншаха үедэ зал соо зарим хүнүүдэй тэрэниие буруушааһан дээрэһээ тус асуудалые хүдэлмэриин гуримаар шалгажа үзэхэ шиидхэбэри абтаа.

Азербайджанда болон Арменидэ орёо хүшэр байдалай тохёолдоһон дээрэһээ зүблөөндэ хабаадаһан зарим нүхэд эдэ республикануудай түлөөлэгшэдтэ үгэ үгэхые дурадхаа. Тэдэнэртэй уулзахыень гүйжэ, Азербайджанай болон Армениин делегацинууд намда хандаа һэн гэжэ М. С. Горбачев мэдээсэбэ. Үдэшын заседаниин үнгэрэн сасуу уулзалгые үнгэргэхэ гэжэ хараалагданхай. Тэрэнэй дүнгүүд тухай үглөөдэртөө зүблөөндэ хабаадагшадта мэдээсэхэ гэжэ шиидхэгдээ.

КПСС-эй үүсхэлээр эхилэгдэһэн хубилган шэнэдхэлгэдэ дутуу дунданууд үзэгдэнэ гэжэ Москвагай «Коммунар» заводой мүлигшэ **В. И. Хорошилов** хэлэбэ. Журам муудана, доторой дэлгүүр бирагүй байдалда ороо.

Иимэ эрхэ байдалда партиин хубилган шэнэдхэгдэхэ, өөрынгөө нэрэ хүндые аршалан хамгаалжа шадаха гээшэ тон шухала гэжэ хүдэлмэришэн хөөрөөгөө үргэлжэлүүлбэ. Гэхэ зуура зарим партийна органуудай хүдэлмэрилэгшэд эдэбхи үүсхэлгүйгөөр хүдэлнэ. Олониитэдэ мэдээсэл дамжуулдаг олохон хэрэгсэлнүүдэй хүдэлмэридэ дутуу дунданууд бии. Парти бүхы хэрэгүүд тухайгаа нюуса далдагүйгөөр хэлэхэ зэргэтэй, тиигэбэл арад зондоо дүтэ болохо, урда жэлнүүдэй таарамжагүй зүйлнүүдһээ түргөөр зайсаха арга олдохо гэһэн бодол хэлэгдээ.

Хэлэхэ ёһотой гэжэ нүхэдэйнь найдаһан асуудалнуудта машина бүтээгшэ үгынгөө зарим хубиие зорюулаа. Тобшолон хэлэбэл, хонжоо наймаантай гам хайрагүй тэмсэл ябуулха шухала гэжэ тэрэ мэдүүлээ. Гэмтэ ябадалнуудые зайсуулха, кооперативна секторые һайжаруулха, гүрэнэй сектортэй тэрэнэй бэелүүлдэг харилсаануудые гуримшуулха шухала.

Москвагай заводой хүдэлмэришэдэй һанамжын ёһоор, доторой дэлгүүр дээрэхи байдалые һайжаруулгада шэглүүлэгдэһэн тодорхой дурадхал ендэр дээрэһээ зэдэлһэн байгаа. Тобшолон хэлэбэл, хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилгые үргэдхэдэг ажалша коллективүүдые урмашуулхын тула бэлэн продукци тэдэнэй мэдэлдэ бүри ехээр орхихо тухай хэлэгдээ.

Газарые ёһотой эзэнтэй яажа болгохоб, богони болзорто эдеэ хоолой хэрэгые хайшан гэжэ һайжаруулхаб, хүдөө нютагуудай һуудал байдалые шэнэдхэхэ программые яажа бэелүүлхэб гэһэн бодолнуудаараа Ставрополиин хизаарай Кировэй нэрэмжэтэ совхозой арендэ коллективэй хүтэлбэрилэгшэ **В. П. Политанский** хубаалдаһан байна.

Колхоз, совхозуудай түхэл янзанууд хуушараа, тиимэһээ тэдэниие тарааха гэһэн дурадхалнууд огто таарахагүй гэжэ тэрэ тоолоно. Хүдөө ажахыда хэтэрһэн ябадал олон байгаа гэжэ таряашан һануулаа. Тэдэ эдеэ хоолой магазинуудай тагууд баян болоогүй. Үргэн севооборудуудай байгуулагдаһан, тусхай шэглэлээр хамжаанай бэелүүлэгдэдэг нютагуудтахи колхоз, совхозуудай арга боломжонууд үшөө барагдаагүй. Тэдээндэ бээ даанхай байдал олгохо хэрэгтэй.

Ажахынгаа жэшээ дээрэһээ үгэ хэлэгшэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлхэ дүй дүршэлөө хубаалдаһан байна.

Магазинуудай тагуудай хооһон шахуу байхадань, манай нангин үнэтэ шухаг зүйлнүүдые хүдэлмэришэдэй урда аршалан хамгаалхань бүри хүшэр боложо байна гэжэ Фрунзе хотын үрэмдэлгын хэрэгсэлнүүдэй заводой электро-хабсаргагша, заводой партийна организациин секретарь **В. Н. Рыжков** хэлэбэ. Хубилган шэнэдхэлгын шэлжэн оролгын шатын онсо илгаагаар, мүнөө шангаар табигдадаг олохон асуудалнуудые тайлбарилжа болохо ааб даа. Хуушан арга оньһые болюулаад, шэнэ арга оньһондо удаанаар орожо байһамнай халагламаар. Ашаг үрэтэй хуулинууд болон гүрэнэй актнуудые баталан абаха талаар Верховно Совет бүри үрэ түгэсөөр хүдэлхэ һэн гэжэ манай хүдэлмэришэдэй коллектив тоолодог. Жэшээнь, предприяти арендын эрхэ байдалда хүдэлхөөр бэлэн болонхой, гэбэшье мүнөө болотор арендэ харилсаануудай олохон шухала асуудалнууд эли тодо болгогдоогүй.

Булта шахуу шатануудта харюусалга доошолоо, гэжэ үгэ хэлэгшэ үргэлжэлүүлбэ. Энэ шалтагаанаар ажалша коллективүүдтэ хэгдэһэн экономическа ба сэдьхэл бодолой талаар хохидол үнэншэмөөр харуулха зуураа, хүдэлмэришэн иигэжэ мэдүүлээ: даабаринуудые, хангалгын түсэбүүдые дүүргээгүй байһанай түлөө, журамай хангалтагүй байһанай түлөө элдэб шатын хүтэлбэрилэгшэдһээ ёһотойгоор асууха саг ерээ. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, общество дотор демократическа хубилалтануудые бэелүүлхын хажуугаар тэрэнэй шата бүхэндэ журам бэхижүүлһэн, харюусалга дээшэлүүлһэн ушартал ажахы эрхилхэ шэнэ арга оньһые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэжэ болохо.

Бултанай һанаае зобоодог экологиин асуудалнууд тухай Пермскэ областиин Соликамска саарһанай комбинадай цехэй начальник **А. А. Гуров** хэлэбэ. Тэрэнэй һанамжын ёһоор, эдэ шиидхэгдээгүй асуудалнуудые бии болгоһон индустритай тэмсэхэ бэшэ, харин хүнүүдэй ажаһууха, ажаллаха тааруу зохид эрхэ нүхэсэлнүүдые хангаха, мүнөөнэй үлөөдэһэгүй технологи үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, тэдэниие шэнэдхэхын тула ехэ хоротой үйлэдбэри саг зуураар зогсоохо хэрэгтэй. Предприятинуудта бээ даанхай байдал бодотоор олгожо, эрдэм, техникын талаар хангаһан ушарта эдэ бүгэдые бэелүүлжэ болохо.

Эдеэ хоолой асуудалнуудые шиидхэхэ тушаа хэлэхэдээ, элдэб регионуудай байгаалиин ба сагай уларилай эрхэ нүхэсэлнүүдые хараада абаха ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ тэмдэглэбэ. Мүнөө тиигэдэггүй байһамнай халагламаар. Эдеэ хоолой зүйлнүүдээр өөһэдыгөө хангалгада түбэй зургаанууд ниитэ хандасануудые хүтэлбэри болгоһон зандаа.

Энээгээр зүблөөнэй түрүүшын үдэрэй хуулита хуби түгэсэһэн байгаа. Тэдэ тэрээндэ хабаадагшадай зариманиинь Кремлиин ордондо үлэжэ, министрнүүдтэй, албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэй хүдэлмэриин асуудалнуудаар олон тоото уулзалганууд болоо.

Хубилган шэнэдхэлгын орео асуудалнуудаар һанамжануудые халан абалсалга пятницын үглөөгүүр үргэлжэлөө.

Хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй түлөөлэгшэдэй бүхэсоюзна зүблөөндэ хабаадагшад үгэ хэлэхэдээ, орон доторхи байдалаар, хубилган шэнэдхэлгын ябасаар һанаагаа зобожо байһанаа мэдүүлбэ. Энэ зүблөөн январиин 19-дэ Москвада хоёрдохи үдэрөө хүдэлһэн байгаа.

М. С. Горбачев үглөөнэй заседаниие нээхынгээ урда тээ Закавказидахи байдал тухай

ХЭЛЭЭРЭЭ АЖАЛЛАХА, АЖАҺУУХА

үйлэдбэриин жаяг журамые һуляруулба.

Нюдэ нюургүй муушалха ябадалнуудые үүдхэдэг, коммунистнуудые, партийна ба совет хүдэлмэрилэгшэдые, үйлэдбэриин түрүүшүүлые хэһээхые уряалдаг экстремис этэгээдүүдтэ эсэргүү эгээл шанга хэмжээнүүдые абаха шухала гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлбэ. Политическэ ябуулгаһаа хүдэлмэришэдые зорюута хашажа харшалжа байһан ушар һанаа зобооно гэжэ тэрэ мүн лэ мэдүүлбэ. Энэнь Польшын «Солидарность» шэнги партийна үүргэ нүлөөнһөө таһарһан өөһэдын эмхи байгуулхыень хүдэлмэришэд болон таряашадые баадхахадаа болохо бэшэ гү?

Чернобыльскын АЭС-тэ болоһон аюул усалай уршаг хойшолонгуудые усадхаха гээшэ ниитэ гүрэнэй хэрэг болохо ёһотой гэжэ үгэ хэлэгшэ дэлгэрэнгыгээр тогтожо хэлэбэ.

Оронноймнай таряашад хубилган шэнэдхэлгые дэмжэхэһээ гадна, өөһэдөөшье хубилжа байнхай гэжэ Хабаровска хизаарай «Хабаровский» совхозой бригадир **В. Г. Свечников** коллективэйнгээ ажал хэрэгүүд тухай хөөрөөгөөр баталба. Һүнэй фермые арендэдэ абажа, малшад богонихон болзор соо үндэр үрэ дүнгүүдые туйлаһан байна. Мүнөөнэй совхозой байгуулалгын эрхэ байдалда арендэ хүдэлнэ, гэбэшье үйлэдбэриин харилсаануудай удха үндэһөөрөө хубилаа.

Хабаровскынхид Тульска областиин гүрэнэй үүлтэртэ малай «Зыбино» заводой дүй дүршэлые үргэнөөр нэбтэрүүлжэ, ажалай эмхидхэлэй ба түлбэриин түрүү гол ёһонуудые ажалдаа хэрэглэһэн байна гэжэ хүдөөгэй ажалшадай хүтэлбэрилэгшэ хөөрэбэ. Алас Дурна зүгэй райондо, мүн бүхы орондо хабаатай социальна эрхэ нүхэсэлнүүдтэ тэрэ гол анхараа хандуулба.

«Ворошиловградтепловоз» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй бригадир **А. Д. Драголюнцев** үгэ хэлэхэдээ, ажалша арадай түлөөлэгшэдтэй Кремль соо болоһон байһан уулзалга бүхэсоюзна хэмжээ ябуулга боложо, партиин Центральна Комитедтэ хэрэгтэй бэшэ, харин мүнөө оронноймнай урда табигдажа байһан эгээл орёо шухала зорилгонуудые зүбшэн хэлсэжэ байһандаа шухала удха шанартай гэжэ тэрэ хэлэбэ. Һаяын сесси дээрэ СССР-эй Верховно Совет ажалай шэнэ хуули дары түргөөр баталан абаха ёһотой, ажалай хэлсээнүүдые, уялгануудые дүүргээгүй байһанай түлөө харюусалга тэрээн соо наринаар найруулагдаха ёһотой. Үгы гэбэл, оронмнай бүри доошоо унаха байна гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ.

Хубилган шэнэдхэлгые ямараар бэелүүлжэ байна гээшэбибди гэжэ ходо ходо бодомжолдогби гэжэ Кокчетавска областиин КПСС-эй XXV съездын нэрэмжэтэ совхозой звеноо даагша **Ю. П. Минеев** үгээ эхилбэ. Тодо һонор программа хэрэгтэй. Общество доторхи байдалаа улам тогтууритай һайн, туни түбшэн болгохо шухала. Шэнэ юумэндэ хамаарангүй, дүүрэн бэшэ шиидхэбэринүүдые абадаг байһан дээрэһээмнай орон дотор гурим буса ябадал олошорно гэжэ үгэ хэлэгшэ мэдүүлээ.

Ороной олохон нютагуудта мал ажал муугаар хүгжөөгдэжэ, гээгдэлдэ орожо байһаниинь һанаа зобооно гэжэ Молдавиин ССР-эй Кировэй нэрэмжэтэ колхозой һүнэй фермые даагша **А. П. Стацюк** хэлэбэ. Мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын өөрынь үнэ сэнгүүдые хямдаруулха шухала гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Ульяновскын механическа заводой ажалша коллективэй соведэй түрүүлэгшэ **В. В. Абанин**, «Запорожсталь» комбинадай булад хайлуулагша **Н. Я. Ужва**, Магнитогорско калибровочно заводой хүдэлмэришэн **Ю. И. Петров**, Таджигай алюминиин заводой бригадир **А. Х. Курбанов** гэгшэд үгэ хэлэхэдээ, үйлэдбэриин бүхы шатануудта ажалай жаяг журамые, ёһо гуримые бэхижүүлхэ, түүхэй эдүүдээр таһалгаряагүй хангаха, ондоо предприятинуудта продукци саг соогоо жэншэдгүй һайнаар эльгээхэ, экономикоёо тогтууритай һайн болгохо, ажахын тоосоое, экономическа бэеэ дааһан байдалые нэбтэрүүлхэ, түрүү дүй дүршэлые хэрэглэхэ, хүдэлмэришэдэй нэрэ хүндые, мүн партийна ба совет хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ гэхэ мэтэ асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулһан байгаа.

Москва шадар хартаабха ургуулдаг «Элита» кооперативай түрүүлэгшэ **В. Н. Акатьев** урзанда жэлэй апрель һарада гүрэнэй-кооперативна ажахы болгогдоһон «Заворово» совхозой хүдэлмэриин дүй дүршэл тухай хөөрэжэ үгөө. Ажахынуудай шэглэл хубилгаха бодол, тэрэнэй уг зорилго хадаа ажахын подразделени бүхэн дотор, мүн тэрэшэлэн тэдэнэй хоорондо ажалай түлбэриин адли байлгые усадхаһанай ашаар эсэсэй үрэ дүнгүүдэй түлөө харюусалга дээшэлүүлхэ хэрэг болоно гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглэбэ.

Зөөриин асуудал манай коллектив дотор ехэ үргэнөөр зүбшэн хэлсэгдэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ хэлэбэ. Үйлэдбэрилэгшэ бүхэниие өөрынгөө үйлэдбэриие хүгжөөхэ дуратай болгохо, юумэл абажа һалаха гэһэн бодолһоо хүниие һалгааха гээшэ мүнөө шухала гэжэ бидэ тоолонобди.

Гурим журамай асуудал хүдөөгэй кооператорай һанаа зобооно. Хэрбээ эзэн болоо хадаа, дура зоргоороо бүхы юумэ хэжэ болохо гэжэ заримашуул һанана. Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүд, мүн тэрэшэлэн манай парти болон правительствын дээдын хүтэлбэриин хэлэһэн зарим үгэнүүд мэргэжэлтэд болон юрын ажалшадай дунда ямар нэгэн арсалдаа бии болгохые хүсэнэ гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно. Тэрэнэй һанамжаар үйлэдбэри дээрэ, газар дээрэ мэргэжэлтэд дутана, тэдэниие газарта, станогто, фермэдэ бүри дүтэлүүлхэ байгаа.

Түбэй үүсхэлнүүдые дэмжэжэ байһан тухайгаа Донбассай хүдэлмэришэдэй зүгһөө мэдүүлхэ зуураа, «Шахтерская глубокая» шахтын проходчигуудай бригадир **В. В. Комаров** хубилган шэнэдхэлгэ нэн түрүүн эхин организацинуудта болохо ёһотой гэһэн һанамжаяа мэдүүлбэ. Хүшэр хүндэ ажалай эрхэ байдалда хүдэлдэг шулуун нүүрһэ олзоборилогшодой шухала болоһон асуудалнуудта бүгэдын анхарал тэрэ хандуулаа. Олон гэр бүлэ гэр байраар хангагдаагүй байна, тэрэниие усадхахын тула хододоо барилгын материалнууд дутана. Үхибүүдэ хүүгэдэй саадта оруулхын тула оошор олон жэлдэ хүлеэхэ баатаи болоно. Шахтернууд өөһэдынгөө хүсөөр социальна объектнүүдые бариха, тэрээнһээ гадна эдеэ хоолой продуктнуудые үйлэдбэрилхэ аргатай гэжэ бригадир тоолоно. Энээнэй тула техникэ, мүн тэрэшэлэн газар тэдээндэ үгэхэ хэрэгтэй.

Хубилган шэнэдхэлгын туйлалтануудта һэжэглэжэ болохогүй. Энээн тухай Туркмениин Чарджоуска районой Чапаевай нэрэмжэтэ колхозой **Б. В. Мамедовэй** мэдүүлгэ Туркмениин тосхоной ажабайдалһаа абтаһан жэшээнүүдээр батадхагдаһан байна. Манай тосхондо хубилалтанууд хараа байса болоо гэжэ тэрэ хэлээ.

Тиигэбэшье элдэб дээдын шатануудай һаад ушаруулдаг бүхы үзэгдэлнүүдые харангүй байжа болохогүй гэжэ колхозник хэлэбэ. Жэшээнь, Дунда Азиин республикануудта хлопок тушааха гүрэнэй захилай хубинь 100 процент болодог гэжэ бүгэдэндэ мэдээжэ. Иимэ байдалда бидэ хүдөө нютагуудые социальна талаарнь шэнэдхэхын тула, ажалшадай олопон баялигые таарую зүбөөр хубаарилхын тула хаанаһаа мүнгэ олохо болонобибди?

Октябрьска түмэр замай Ленинград — Финляндска отделениин машинист **О. М. Минченко** түмэр замшад саг үргэлжэ, тон ехээр хүдэлнэ гэжэ тайлбарилжа үгөө. Тиигэжэ гансал Москвагай түмэр зам дээрэ манай асарһан составууд 200 километр зайда тогтоод байна. Бүхы юумэн бэе бэетээ холбоотой, ушар тиимэһээ юундэ һаад ушаруулагданаб, хэн зэмэтэйб гэжэ хаража үзэхыень машинист уряалһан байна.

Социальна хамгаалалта тухай хуули абаха хэрэгтэй гэжэ хүдэлмэришэн дурадхаба. Мүн тэрэшэлэн түмэр замай транспорт тухай хуули хэрэгтэй болонхой. Тэрэмнай элдэб мүнгэн һангай болон бусад ойлгосогүй ябадалһаа түмэр замые хамгаалха байгаа ха юм.

«Совет таряашан ороноо тэжээжэ шадаха гү?» гэһэн асуудалаар өөрынгөө үгые Краснодарай хизаарай Калининэй нэрэмжэтэ туршалга-үйлэдбэриин ажахын директор **А. К. Лєза** эхилбэ. Тэрээндэ харюу үгэхэдөө, «шадаха» гэжэ бата найдамтайгаар мэдүүлээ.

Хизаарай хэдэ хэдэн районуудай зарим ажахынуудһаа хэдэн жэлэй саада тээ байгуулагдаһан «Зерно» гэжэ үйлэдбэриин байгуулалтын бодото байдалһаа абтаһан тодорхой жэшээнүүдээр өөрынгөө һанал бодолые үгэ хэлэгшэ батадхаһан байна. Ажал ябуулгын зоригжол түгэс программын ашаар урдань гээгдэжэ ябаһан ажахынууд ургаса хуряалгаар үнгэрһэн жэлдэ түрүүшүүлэй зэргэдэ ороо юм.

Орон дотор хубилган шэнэдхэлгын зорилгонуудые шиидхэхын тула гурим журам хэрэгтэй гэжэ Кубаниин хүдөөгэй ажалшадай түлөөлэгшэ мэдүүлбэ. Арад зондоо туни түбшэнөөр ажаллаха оршон байдал лаб хангаха хэрэгтэй.

Орон дотор унжагайржа байгаа кризис яажашье һаа дабагдаха гэһэн этигэл найдабаритайгаар бидэ энэ зүблөөндэ ерээбди гэжэ Канакерскэ алюминиин заводой генеральна директор **Р. Н. Енгоян** хэлээ. Республика мүнөө онсо хүшэр хүндэ, түгшүүрилтэй оршон байдалда байна, эгээл аюултай газарай хүдэлэлгын хохидолнууд мүнөө болотороо усадхагдаагүй байһан зандаа гэжэ тэрэ һануулба.

Аха дүү арадуудай бүхы хүсэл оролдолгын, туһаламжа үзүүлэлгын хэгдэжэ байбашье, энэ һандаралһаа уламжалһан социальна түгшүүрилтэ байдал һуларнагүй. Энээндэ республикые бүһэлэлтэдэ абаһан ябадал бага бэшэ үүргэ дүүргэнэ. Энээнэй эсэстэ бүхы хэрэгтэй юумэ республикада асаралга эрид хороо. Мүнөө поездүүдай ябаса дахинаа тогтоогдоо, эдеэ хоолой ба электротехническэ промышленностиин хоёр мянган предприяти фольгаар хангажа байдаг Канакерскэ алюминиин завод үсэгэлдэр тогтоогдобо. Армениин бусадшье заводууд болон фабрикануудта иимэрхүү байдал үзэгдэнэ. Тэрьедэн гарагшадай асуудал республикада нилээд шанга болонхой гээшэ.

Липецкэ областиин «Промстрой» трестын барилгын управлениин прораб **С. Г. Горинной** һанамжаар, барилга шэнги иимэ шухала һалбарида хубилган шэнэдхэлгэ үшөөл болоогүй байһаар. Гүрэнэй захилтай холбоотой оршон байдал энээниие гэршэлжэ үгэнэ. Үгэ хэлэгшэ иимэ жэшээ дурдаба. Министрнүүдэй Соведэй 1991 ондо интегральна шэнэ трактор гаргаха тухай тогтоолоор Липецкэ тракторна заводой үйлэдбэриин баазые үргэдхэлгэ ба һэльбэн шэнэлэлгэ гүрэнэй захилда оруулагдаһан байна. Гүрэнэй захил — энэмнай мүнгөөр болон материальна нөөсэнүүдээр лаб хангалга болоно гэжэ һанагдаһан байгаа. Тиигэбэшье мүнөө завод 10 миллион түхэриг барилгашадта түлөөгүй, тэдэниие айхабтар түбэгтэй байдалда оруулаад байна. Эгээл дээдын зургаануудта нэгэнтэ бэшэ хандалга үрэ дүн үгөөгүй, правительствын шиидхэбэри дүүргэгдээгүй байһан зандаа.

Экономикын аграрна секторэй ашаг үрые дээшэлүүлхэ асуудалнуудта Грузиин В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ **И. И. Натрошвили** үгээ зорюулһан байна. Хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрые ехэ болгохо эгээл холын хараатай арга гэхэдэ, хүдөөдэ ажалай эмхидхэлэй арендын онол арганyудые үргэнөөр нэбтэрүүлгэ болоно гэжэ тэрэ тоолоно.

Тиигэбэшье орон дотор энээндэ шэлжэн оролго мүнөөдөө ехэ хүндөөр бэелүүлэгдэжэ байна. Иимэ байдал Грузидашье үзэгдэнэ. Ажахы эрхилэлгын түрүү онол аргануудта харгы нээжэ үгэхын тула бэлэдхэлэй сэнгүүдэй реформо хэхэ хэрэгтэй. Имагтал тэрэ үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлжэ шадаха байна.

Арендые урагшань дабшуулха шухала хоёрдохи эрхэ нүхэсэл гэхэдэ, агропромышленна комплексын предприятинуудай мүнгэн һангай байдалые тогтууритай һайн болгохо хэрэг мүн гэжэ үгэ хэлэгшэ тоолоно.

Яхадта ушарһан таарууггүй байдал тухай Удачненска ашагта малтамал шанаржуулгын комбинадай гурбадахи автобазын жолоошон **Г. Н. Иванов** хэлэбэ. Эндэ алта болон алмаз, бусад үнэтэ минеральна түүхэй эд олзоборилдог, тиигэбэшье ажалша коллективүүд социальна юрын лэ асуудалнуудые шиидхэжэ шадахагүй байна. Энэмнай гансашье сагай уларилай шанга эрхэ байдалһаа бэшэ, харин баян дэлгэр энэ нютаг хадаа түүхэй эд гаргаха гансал газар болгогдоһон байна бшуу. Иимэ оршон байдалһаа гарахын тула эндэ шанаржуулгын промышленность хүгжөөхэ, түүхэй эдэй үнэ сэн дээшэлүүлхэ хэрэгтэй болоно.

Зүблөөнэй хүдэлмэриин хоёр үдэрэй туршада хэлэһэн үгэнүүд дотор бодото дээрээ баясуулха юумэн соностоногүй гэжэ Вильнюсэй станок бүтээлгын «Жальгирис» заводой слесарь **В. И. Карольчук** тэмдэглэбэ. Өөрынь хэлэһэн үгэ баһал иимэ муу байдалнууд тухай үгэнүүдээр дүүрэнхэй байгаа. Литвадахи байдалые хүшэр хүндэ байна гэжэ тэрэ хэлээд, үнгэрхэдөө, «нацизмые һэргээхэ» шэглэлээр үйлэ хэрэгүүд хүгжэнэ гэһэншүүгээр өөрынгөө этигэлые мэдүүлһэн байна.

Прибалтикын республикануудые экономическа талаһаа газаашалха бодолтойгоор юумэ хэдэг хүнүүдтэ эрид шууд эсэргүүсэхыень үгэ хэлэгшэ эндэ сугларагшадые уряалба. Иимэ зүришэлдөөтэ байдалай эсэстэ нэн түрүүн ажалшад хохидоно гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Тэхэтэй хамта СССР-эй Верховно Соведэй хоёрдохи сесси дээрэ Прибалтикын республикануудай экономическа талаараа бэеэ даанги байдал тухай асуудал шиидхэхэдээ хүнгэлэлтэ гаргаһанайнь түлөө ороной хүтэлбэриие тэрэ шүүмжэлээ.

Республика дотор боложо байһан үйлэ хэрэгүүдэй үедэ эндэ үгэ хэлэхэнь нилээд хүшэр байна гэжэ эрдэмэй-үйлэдбэриин «Азербайджан» нэгэдэлэй генеральна директор **Т. М. Азизов** хэлэбэ.

Тэрэнэй һанамжаар, туни түбшэн байдалай тогтонижохын тула дары түргэн хоёр асуудал шиидхэхэ хэрэгтэй: газар дайдын талаар эрилтэнүүдые бэе бэедээ нютагуудай табиха ябадалые саашадаа хэнэйшье талаһаа гаргаха ябадалые хорихо, мүн тэрэшэлэн тэрьедэн гарагшадай асуудалнуудые — гэр байраар, хүдэлмэрээр, материальна туһаламжаар хангалгын асуудалнуудые хоёр талаһаа аша үрэтэйгөөр шиидхэхэ хэрэгтэй болоно.

Ороной барилгын комплекс хадаа хубилган шэнэдхэлгын эгээл түрүүшын зэлжээнэй шэглэлнүүдэй нэгэн болоно гэжэ «Кузбассуголь» ассоциацин соведэй түрүүлэгшэ **М. И. Найдов** тэмдэглэһэн байна. Хэрбээ общество барилга хэдэггүй, харин гансал хэрэглэдэг байбал, эндэл саашанхи харгы замдаа заатагүй тогтохо аюул хододоо бии болодог ха юм. Энээнһээ уламжалан, ниитэ национальна барилгын программэ [illegible] табихые үгэ хэлэгшэ дурадхаба. Энээнгүйгөөр [illegible] түрүүшын зэлжээнэй шэглэлээр — хүн зониие гэр байраар хангаха, элүүрые хамгаалха, арадай эрдэм һуралсалые хүгжөөхэ, түмэр замай транспортын хүдэлмэриие үндэһөөрнь һайжаруулха шэглэлээр урагшаа дабшажа шадахагүй байнабди.

Калининградска областиин «Восход» колхозой ахамад экономист **Л. А. Перевертайлова** зүблөөнэй түгэсхэлэй үдэр үгэ хэлэһэн түрүүшын эхэнэр болоһон хадаа, өөрынгөө зүрхэ сэдьхэлэй хүдэлжэ байһан тухай тэрэ хэлэбэ. Өөрынгөө нютагай асуудалнууд тухай хэлэхэдээ, экономическа талаараа бэеэ даанхай зонын эрхэтэй Калининградай областиие болгохо тухай асуудалые хаража үзэлгэ түргэдхэхые дурадхаа. Энэмнай хүршэ Литвае нютагай ажахын тоосоондо оруулгатай холбоотой байха юм.

Хүдөөдэ хори гаран жэлдэ хүдэлжэ байһан мэргэжэлтэ аграрна секторэй хүгжэлтэтэй холбоотой асуудалнуудта онсо анхарал хандуулһан байна. Хүдөө ажахые хэды дахин хубилгажа болохо байна гээшэб? Управлени болгохо, агропром болгохо, харин мүнөө үйлэдбэриин нэгэдэлнүүд болоод байна ха юм. Манайда хэдышье «промуудай» байһаниинь колхознигто хамаагүй. Ямаршье сагта һаалишан гурба дахин үнеэгээ һааха, харин механизатор газар хахалха, тариха ёһотой ха юм. Элдэб хүтэлбэрилгын түлөөлэгшэһөө ямаршье бодото туһаламжа үзүүлэгдэнэгүй.

Парти доторой байдалые хубилган шэнэдхэлгэ тухай мүнөө ехээр хөөрэлдэдэг болоо гэжэ экономист үгээ үргэлжэлүүлбэ. Нютагуудта байһан партийна хүтэлбэрилэгшэдтэ орходоо оло дахин үргэн арад зонтой генеральна хүтэлбэрилэгшын уулзадаг байһые харахада, иимэ, партийнабэшэ хүндэ, ехэ гомдолтой байна гэжэ тэрэ хэлээ. Тэрэнэй һанамжаар, нютагуудта хубилган шэнэдхэлгэ бодото дээрээ болоногүй, тэндэ аалин түбшэн байһан зандаа, тэрэниие хубилгахын тула юу хэхэб гэжэ мэдэнэгүйш.

Хубилган шэнэдхэлгын эгээл шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэ энээгээр түгэсэбэ. В. И. Карольчугай хэлэһэн үгэ дотор республикын ниитын-политическэ ажабайдал тухай баримтанууд болон тобшололнуудай эхэнхидые буруушаажа байһанаа элирхэйлһэн Литвагай 10 түлөөлэгшэдэй бэшэг соносхогдоһон байна.

Зүблөөн дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Түрүүлэгшэ **М. С. Горбачев** түгэсхэлэй үгэ хэлээ.

(ТАСС).

Мүнөөдэр — В. И. Ленинэй дурасхаалай үдэр

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ТУХАЙ ДУРСАЛГАНУУД

«Ленин тухай дурсалганууд бэшэгдэхэ ёһотой. Тэрэнэй ажабайдалай баримта бүхэниие бэшэһэн үеынь хүнүүдэй дурсалганууд удха шанартай...». Эдэ үгэнүүд Владимир Ильичэй дүү басаган Мария Ильинична Ульяновада хабаатай.

М. И. Ульяновагай бэшэһэн «В. И. Ленин ба Ульяновтанай бүлэ тухай» гэһэн ном шэнэ һониин нэмэлтэ материалнуудаар ниитэлэгдэн политическэ литературын хэблэлээр 1989 ондо хэблэгдэһэн юм.

Дурсагдагша номһоо нэгэ хэһэг хуряангыгаар толилнобди.

Владимир Ильич тухай багахан дурсалганууд соогоо тэрэнэй хүн шанарые, ёһото революционер талые харуулһан Владимир Ильичэй абари зангай тон тодо баримтануудые дурсахаа дуран хүрэнэ.

Тиимэһээ нэн түрүүн тэрэнэй абари зангай бүрилдэхэ хэрэгтэ ямар эрхэ нүхэсэл нүлөөлһэн байгааб гэжэ хэдэн үгэ дурдалтай ха.

Түрэхын яаха аргагүй оюун бэлигтэй байхаһаа гадна Владимир Ильичэй үхибүүн болоод эдир наһанайнь үедэ али алишье талаараа ашатай һайхан хүгжэлтэ абаха эрхэ нүхэсэл манайда байгаа юм.

Эхэ, эсэгэмнай ехэ соёлтой, эрдэмтэй зон байһан тула энэрхы бодолтойгоор хүмүүжэхэ хэрэгтэ ехэ жэшээ боложо үгэдэг байгаа. Эсэгэмнай уг гарбалаараа мещанин байгаа. Тэрэ сагта хэлсэдэгэй ёһоор хүл дээрээ гаража хүнэй тоодо ороһон гэхэ гү, али өөрынгөө үсэд оролдосоор дунда болоод дээдэ һургуулитай болоһон юм. «Бэлигтэй бэрхэ хүбүүн» гэжэ багшанартаа магтуулдагшье һаа, стипенди абадаггүй һэн ха. Юуб гэхэдэ, мещан уг гарбалынь һаад болодог байба. Стипенди гээшэ тэрэ сагта чиновнигуудай, дворянуудай үхибүүдтэ үгтэдэг бэлэй. Арадай гэгээрэлэй ажал хэрэгүүд тэрэнэй дуратай хэрэгынь юм һэн. Тиимэһээ тэрэ эсэшэ сусашагүйгөөр ажаллагша бэлэй. 60-аад, 70-аад онуудай түрүү һанал бодолоор урма зоригоо бадараажа, үгытэй зоной үхибүүдтэ һургуули һудар эмхидхэхэ хэрэг эхилһэн юм. Энэ хэрэг тэрэ сагта ехэ хүшэр байгаа. Һургуулиин хэрэгтэ туһатай зөөри зөөшэ олдожо үгэхэгүй, тиигэдшье арадай гэгээрэлэй урагшатайгаар үргэдхэхэ хэрэгтэ засагай талаһаа хаалта боолто алил ушарта гарагша һэн. Хажуугаарнь һургуули һударгүй харанхы, бүдүүлиг таряашад гээшэмнай мүн лэ һаад ушаруулха байгаа ха юм. Тэдэнэр доройтожо ерэхэдээ һургуулиһаа айдаг, тэрээндэ этигэдэггүй һэн. Тэрэ саг тухай Щедрин мэргэн тодоор иигэжэ бэшэһэн байдаг: «гэгээрэлэй, эдеэ хоолой болоод арадай болбосоролой, мүн сибириин язвын, оспын асуудалнууд нэгэл адха соо байһан юм». Эдэ бүгэдые дабажа гарахын тула үсэд тэмсэл хэрэгтэйл байгаа ха юм даа. Тиихын тула губерни соогуур һалхи шуурганаар, хабар, намарай уһа шабараар һэешэгдэһэн харгы махажа, шэнэ училищинуудай барилга шалгаха, мүнгэ зөөри һомолхо хэрэгүүд барагдашагүйл һаабза.

Симбирскэ губернидэ эсэгымнай хүдэлжэ байһан үе — тэрэ сагайнгаа хүн зондо ёһотойл «ульяновска» гэжэ суурхаа һэн.

Эсэгымнай эмхидхэжэ бэлдэһэн багшанаршье «ульяновцууд» гэгдэдэг бэлэй. Ажал хүдэлмэридөө бүхы эдэбхи хэшээлээ хандуулжа байдаг эсэгэмнай үхибүүдтээ толотомо һайхан жэшээ боложо байгша һэн. Тиигэхэ мүртөө мандаа халуун анхаралаа хандуулжа, сүлөө сагаа бидэндээ зорюулжа байгша бэлэй. Ажалда дуратайгаар үхибүүдээ хүмүүжүүлжэ, хэрэг бүхэндэ харюусалгатайгаар хандуулжа һургаха зорилго эсэгэмнай урдаа табидаг байгаа. Үхибүүдэйнгээ номоо үзэхэ хэрэг анхаралтайгаар адаглажа, тэрэ үсын уран зохёолшодой бүтээлнүүдэй шанар шэнжые зүбөөр тодорхойлуулжа байгша һэн. Юрэдөөл ёһотой демократ, хүн бүхэндэ абтасатай абари зангаараа эсэгэмнай мандаа жэшээ харуулдаг бэлэйл.

Гадна үхибүүдэйнгээ гэр бүлын хүмүүжэлдэ эхэмнайшье ехэ нүлөө үзүүлдэг һааб даа. Тэрэмнай аргагүй ехэ бэлигтэй, хүмүүжүүлхы гүн удхатай, үсэд нэтэрүү, эрэлхэг зоримгой хүн байгаа. Шэрүүн хэһээлтэ үзүүлжэ байдаггүйшье һаа, үхибүүдээ сүлөөтэй сэнгүүгээр хүмүүжүүлжэ, тэдэнэйнгээ энэрхы дурлалаар жэгнүүлэн байгша бэлэй.

Түрэлхидһөөмнай гадна Владимир Ильичтэ ехэ ахамнай — Александр Ильич хадаа мүн лэ ехэ арга боломжонуудтай, бэлэдхэл ехэтэй, сусашагүй ажалша (үдэртөө 14—16 час хүдэлдэг), үзэл бодолоороо нилээд дээгүүр шэнжэтэй хүбүүн һэн. Тиимэһээ Владимир Ильич ехэ ахадаа тон дуратай, бүхы талааран тэрэнээ дахажа, жэшээ абадаг, ахынгаа магтаһан номуудые алгадгүй хойноһоонь уншадаг зантай һэн.

Александр III хаанай ами наһанда хоро хүргэхөө һэдэһэндээ ахынгаа саазалагдаһанда Владимир Ильич ехэ голхорһон юм. Магад тэрэ үеһөө зэхалжа Владимир Ильичэй шиидэнги абари зан бүрилдэжэ эхилһэн байгаа ха. Үшөө эдир наһанһаа революционно ажал ябуулгада бүхы наһаяа зорюулха эрмэлзэлээ тэрэ орхидоггүй бэлэй. «Бүхы хүсэл шадалаа революцида зорюулхын тула яаража ажаһууха хэрэгтэй» гэжэ бэшэһыень һананат. Энэ талаар Владимир Ильич тухай тэрэнэй үһөөтэ дайсан, меньшевик Дан гэгшэ 1919 ондо Копенгагенай конгресс дээрэ үгэ хэлэһэн байгаа.

„Владимир Ильичэй үбшэлөөд байхада, врачнууд али бүхы аргаар ажал хүдэлмэрииень хизаарлахые оролдодог һэн. Харин бидэнь ябсашье багаар ажаллаа һаань, бэедэнь һайн байха тухай һануулжа байгша һэмди. Минии иимэрхүү гүйлтада нэгэтэ иигэжэ хэлээ агша һэн: «Намда бэшэ юуншье үгы», «Бэшэ юуншье». Теэд энэнь тон зүб һааб даа. Революциин хэрэгтэ шунажа ороһон тула үбшэлөөд байхадаа тэрэ хэрэгһээ таһалдуулагдахадаа, эрьедэ хаягдаһан загаһан шэнгеэр бэеэ мэдэрдэг һэн ха. Үшөө һүүлдэнь, Ильичэй хэбтэриһээ бодохоо болиходо, тэрэнэй сэдьхэлэй байдал хүнгэдхэхын тула врачнар нүхэдтэйнь уулзуулагша һэн. Гэбэшье тэдэнэр Ильичтэй политика тухай хөөрэлдэхэ ёһогүй бэлэй. Гэбэшье Владимир Ильич гол таһа арсагша һэн. «Яаһан енеэдэтэй зон гээшэб, — гэжэ тэрэ врачнарай гараһан хойно хэлэхэл даа, — политическэ ажал ябуулагшад үни удаан уулзангүй байһанайнгаа удаа ондоо юуншьеб тухай ярилдаха ёһотой гэжэ эдэнэр һанана гээшэл даа». Бүри һүүлдэнь, бэшэһэн тэмдэглэлнүүдээ, һүүлшынгээ статьянуудые уншажа бэшүүлхэ гэхэдэнь, врачнуудай хориходо, Владимир Ильич энэ мэтые хүүлэхэгүй һаань, юрэдөөшье эмшэлүүлхэ, аргалуулхагүйб гэжэ мэдүүлһэн юм.

Ехэ ахынь нүгшэлгэ хадаа Владимир Ильичэй революционно ажал ябуулга эрхилхэ эрмэлзэлыень улам һүжэрөөһэн байгаа. Тэрэ хэршье Александр Ильичые хүндэлдэг, тэрээндээ дуратай һаа, тэрэнэй тэмсэлтэ замаар ябахагүйе эртүүр бодомжолһон юм. Ганса нэгэн хүн хадаа эдэбхитэй революционно хүсэнһөө хадууржа болохогүй байгаал.

Владимир Ильич теоретическэ талаараа аргагүй үсэд нэтэрүүгээр эрдэм мэдэсээ дээшэлүүлдэг һэн. Тэрэ хадаа ажаллахадаашье шуналтай, амарха, сэнгэхэдээшье сагаа тон гуримтайгаар гаргашалдаг байгаа. Ажабайдалдаа, улад зондоо аргагүй дуратай, тэдэнэй зоболон ядаралда үнэн зүрхэнһөө голхордог бэлэй.

«Хүн зоной ядарал зоболондо Ленин шэнгеэр гүн сэдьхэлһээ дурагүй» хүниие хараа, мэдээгүйб гэжэ Горький тон зүб бэшэһэн байдаг.

Тиимэһээ Владимир Ильич өөрынгөө ажал ябуулгада тон лэ шиидэнги сэдьхэл бодолой охи оруулһан байгаа. Владимир Ильичэй үшөө эдир залуу ябахадаа студентнэрэй хүдэлөөндэ хабаадалсажа, түрүүшынхеэ тушаагдаад байхадань, пристав тэрээндэ иигэжэ хандаа һэн. «Залуу хүн, та юундэ буһалгаална гээшэбта, урдатнай хана байна ха юм». «Ханатнайшье үмхирхэй даа, түлхеэл һаа, задаршаха», — гэжэ Владимир Ильич харюусаа һэн.

Казаниин, Самарын, һүүлдэнь Сибириин дэрээбэндэ байхадаа Владимир Ильич тэндэхи таряашадай ажабайдалтай дүтөөр танилсаһан, тэндэхи революционно залуушуултай харилсаһан, тэдээндэ рефераудуудые уншаһан байдаг. Тэдэнэйнь зариманиинь түрүүшынь зохёолнуудай тоодо оруулагдаа һэн. Жэшээлхэдэ, «Арадай ханинар» гэжэ юун бэ...» гэһэн эрхим зохёолынь оролсоо бэлэй. Владимир Ильич энэ теоретическэ хүдэлмэри дээрэ хэдэн жэл үнгэргөө юм. Гэбэшье удангүй тэрэ Самараһаа промышленна түб тээшэ шэглээ һэн. Тиигэжэ революционно хүдэлөөнүүдтэ хабаадалсажа, хүдэлмэришэдтэй харилсаха, тэдэнэй дунда пропаганда, агитаци ябуулха зорилготойгоор Петербург ерэһэн байгаа.

Энэ ушар 1893 оной намар болоо бэлэй. Тэрэ гэһээр Владимир Ильич революционно тэмсэлдэ жэгдэрэн ороо һааб даа. Тэрэ хадаа хүдэлмэришэн ангиин түлөөлэгшэдтэй харилсаануудые байгуулжа, «нюуса бэшэ марксистнуудтай» болоод народнигуудтай хэблэлэй хуудаһануудта тэмсэл хэдэг. «Ажалай сүлөөрэлгэ» гэжэ бүлэгэйхидтэй харилсаа байгуулхаар хилын саана ошоод, тэндэһээ нюуса литература асардаг байгаа. Түрмэдэшье ороод байхадаа тэрэ революционно ажал ябуулгаяа таһалдуулаагүй һэн. Марксис үзэл бодолой Россида илан мандаха хэрэгтэ ехэ нүлөө үзүүлһэн «Россида капитализмын хүгжэлтэ» гэһэн ном дээрээ хүдэлхынгөө хажуугаар хүдэлмэришэдтэ зорюулһан нюуса листовконуудые бэшэдэг байгаа. Тэрэ бүгэдэнь «Хүдэлмэришэн ангиие сүлөөлхэ тэмсэлэй Холбоогоор» хэблэгдэдэг һэн. Жандармануудые мэхэлхын тула Владимир Ильич аргагүй һүбэлгэн ябуулгануудые хэгшэ һэн. Сүлэлгэдэшье гараад, Сибириин заха холын тосхондо, ороной түбһөө дүрбэн мянга гаран модондошье байхадаа революционно ажал ябуулгаяа үргэлжэлүүлээ бэлэй.

ҺАЙХАН СЭДЬХЭЛТЭН

...дэй гэрэй директрисэ энэ хүбүүе абахаяа огто арсаа. Гансал шорой хамадаг эхэнэр Екатерина Васильевна Турьянова ба Москвагай 382-дохи дунда һургуулиинхид ядарһан үхибүүндэ шадал соогоо туһалхые оролдоо. Эдэ бүгэдые В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Үхибүүдэй жасын хүдэлмэрилэгшэд мэдэжэ, долоон һарын туршада Куйбышевска районой албан тушаал эзэлэгшэдтэй, тэрэ тоодо партиин Куйбышевска райкомой нэгэдэхи секретарь Е. А. Пантелеевтэй, үхибүүнэй хуби заяан тухай хөөрэлдөө ябуулжа, туһалхыень гүйһан гээшэ. Теэд дээдэ тушаалтан хамараа хараад лэ, зобоһон хүбүүндэ юугээршье туһалбагүй.

Тиихэдэнь Үхибүүдэй жаса арга боломжоёо хэрэглэн, СССР-эй Генеральна прокурорто хандажа, үхибүүнэй эрхэнүүдые хамгаалха уялгатай аад, уялгаяа дүүргээгүй, тушаалтадые уголовно харюусалгада хабаадуулхыень гүйгаа һэн. Уголовно харюусалгада хабаадуулагдаһан тушаалтад Үхибүүдэй жасада хонходоо, занаа. Гэбэшье үхибүүдтэ туһалха гэһэн арюун сэдьхэлтэй юрын зон орон доторнай үсөөн бэшэ. Эдэнэр Үхибүүдэй жасын үхибүүдтэ туһаламжа үзүүлхэ гэһэн зорилготойгоор гаргаһан лотерейн биледүүдые олоор худалдажа абана.

Бага-Амалат нютагай найман жэлэй дунда һургуулиин (директорынь Ю. Н. Ильин) коллектив тус биледүүдые ехэ олоор худалдажа абаа.

Энэл һургуулиин һурагша Аня Кузнецова найман түхэригөөр энэ лотерейн билет худалдажа абаа. Үхибүүдэй ниигүүлэсхы һайхан сэдьхэлтэйе, ядаһан, зобоһон хүүгэдтэ, ан амитадта туһалха гэһэн халуун эрмэлзэлыень эдэ бүгэдэ гэршэлнэ бшуу. Һургуулиин кочегар Зоя Степановна Матвеева ямаршье ндхалгагүйгөөр, өөрөө табан түхэригөөр лотерейн билет худалдажа абаба.

«Огонек» гэжэ үхибүүдэй комплекс (даагшань В. Савватеева) зуун түхэригөөр тус биледүүдые худалдан абаа.

Пионернүүдэй организациин районой совет (түрүүлэгшэнь С. Цыбикова), ВЛКСМ-эй райком олон үхибүүдтэй гэр бүлэнүүдтэ туһалха зорилготойгоор, хубсаһа хунар айлнуудаар суглуулха үүсхэл гаргажа, Багдаринай дунда һургуулиин шабинар гэрнүүдээр ябажа, үхибүүдэй хубсаһа, нааданхай, номуудые суглуулна юм. Эдэнэр наһаар багашье һаа, сэдьхэлээрээ үргэн, арюун зон болоноо даа.

Д. ДОНДУКОВА,
Баунтын районой пионернүүдэй байшангай методист.

ЗАНШАЛТА НААДАМНАЙ

Урдандаа олохон арад яһатанда заншалта болоһон наадан, мүрысөөнүүд бии байгаа. Зоной үдэр бүриин ажал дээрэ үндэһэлэн ургаһан эдэ наадануд залуушуулые хүндэ хүшэр ажалда, шэрүүн уларилда тэсэмгэй бөөгон хүмүүжүүлдэг, ажамидаралдань амин шухала байгаа бшуу. Мори эрхимээр унаха гү, али булга, хэрмэ мэргэн хёрхоор тудаха, мал харууһалха, эмнигые һургаха гэхэ мэтээр хүнүүд мүрысэжэ, эрхимэйнгээ эрхимүүдые магтажа, соло дуудадаг байгаа ха юм.

Мүнөө үе сагта залуушуулай бэеэ һорихо спортын олон янзын зүйлнүүд хүгжэнхэй. Үнгэтэ хүгжэм, дуунуудаар дууряалгаһан мүрысөөнүүд ямар нэгэн һайндэртэл адляар үнгэрдэг гээшэ. Олон газарай үхибүүд сугларжа, шуран түргэнөө, хёрхо мэргэнээ, шандааһатай бүхэеэ туршадаг, харуулдаг, тиихэдэ хани халуунаар нүхэсэдэг байна.

Һаяхан Москвагай пионернүүдэй ба һурагшадай Ордон соо «СССР-эй арадуудай наадануд — интернационализмын ба хани барисаанай харгы зам» гэжэ нэрэтэй Бүхэсоюзна научно-практическа конференци үнгэргэгдөө. Тэрэниие СССР-эй Педагогикын эрдэмэй академи үнгэргөө юм. Зургаан үдэрэй туршада хүдэлһэн тус конференциин үедэ союзна ба автономито республиканууудай, область ба хизаарнуудай дунда һургуулинууд, физкультурна һуралсалай гуламтанууд ба пионернүүдэй байшангууд хореографияар, дуу дуулалгаар, зураг зуралгаар, нааданхай бүтээлгээр ба элдэб наадануудаар туйлалтануудаа эли тодоор харуулжа, эдир түлөөлэгшэдынь үршөөл, шагналнуудта хүртөө.

Энэл үедэ СССР-эй Наукануудай академиин этнографиин институдай, физкультурна дээдэ һургуулинуудай эрдэмтэд «түхэреэн стол» үнгэргэжэ, мүнөөнэй заншалта наадануудай орёо шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсээ юм. Орон доторнай эдиршүүлэй гаргаһан гэмтэ ябадалнуудай тоо олошоржо, хуулиин зургаанууд тэрэниие усадхажа шадахаяа болёо. Тиимэһээ залуушуулай сүлөө сагые һонин, ухаатай, удхатай наадануудаар дүүргэхэ шухала гэжэ эрдэмтэд хөөрэлдөө.

Би энэ конференци дээрэ «Наадануудһаа үндэһэлэн хани барисаан бэхижэдэг» гэжэ нэрэтэй элидхэл хээ һэм. «Түхэреэн столой» дэргэдэ болоһон хөөрэлдөөнэй үедэ Ангар мүрэнэй эрьедэ ажаһуудаг буряадуудай урдандаа эмхидхэдэг «Зэгэйтэ аба» гэжэ олоной хабаадалгатай наадан тухай хөөрөө бэлэйб. Конференцидэ хабаадагшад энэ наадаар ехэ һонирхожо, грек яһатанай Олимпиин наадануудтай адли байһыень тэмдэглээ.

«Зэгэйтэ аба» гээшэмнай зээгэниие абалха гэһэн наадан болоно. Олон зон сугларжа, һурша номоор ходо харбаха, зээгэниие намнаха, харбуулагдаһан амитаниие суглуулха гэхэ мэтээр ажалаа хубаажа, хүнгэн солбоноо, мэргэнээ харуулдаг бэлэй. Амита тудаагүй хэн нэгэн хэһээлтэдэ орожо, ходо харбуулһан ан гүрөөлые тайга соогуур суглуулха баатай болодог һэн. Ан гүрөөл намнагшадай дунда гал баригшад бии байгаа. Иигэжэ эртэ урдымнай уг изагуур һонин, хужарлама мүрысөөнүүдые үнгэргэдэг байгаа бшуу. Агнууриин һүүлээр дүнгүүд согсологдожо, эгээл мэргэн хүбүүд нэрэтэй солотой боложо, муугаар ан намнаһан хэн нэгэниие хэһээхэ эрхэдэ хүртэдэг бэлэй. Энэ нэрэ солонь нүгөөдэ наадануд хүрэтэр зэдэлжэ байдаг һэн.

Энэ гоё наадан-мүрысөөн тухай мэдээжэ этнограф, Зүхэлэи нютагта багша байһан Матвей Николаевич Хангалов (1857—1918 онуудта ажаһууһан) ехэ тодорхойгоор ном соогоо бэшэһэн байна. Энээнэйнгээ түлөө тэрэ Сорбоннын университедэй шангай лауреадай нэрэ хүндэдэ хүртэһэн юм.

Манай сурхарбаануудые «Зэгэйтэ аба» наадаанай үнгэтэ сценкэнүүдээр баяжуулха, урдандаа һалбаран байдаг гоё һайхан наадануудаа мартахагүй, залуушуулай арадайнгаа соёл болбосоролтой, өөрсэ шэнжэтэйнь дүтөөр танилсуулха, арадайнгаа түлөө омогорхуулжа һургаха гээшэ асари ехэ ажал. Бидэ энээниие дүүргэхэ ёһотойбди.

И. ТУГУТОВ,
профессор.

ХОТО, ХҮДӨӨГЭЙ ҺОНИН

МАРТАХА ЭРХЭГҮЙБДИ

КПСС-эй обкомой Политгэгээрэлэй байшангай зал соо юрэ бусын һонирхолтой выставкэ нээгдэнхэй. Ойлгуулжа хэлэхэдэ, гушаад онуудаар хардалга гүрдэлгэдэ ороһон нютагаймнай зоной хуби заяанда зорюулагдаһан выставкэ юм. Тэрэниие Буряадай түүхын музейн хүдэлмэрилэгшэд, түүхын-патриотическа «Мемориал» бүлгэмэй гэшүүд эмхидхээ.

Энэ выставкын материалнууд удаан саг соо, оролдосо ехэтэйгээр суглуулагдаһан байгаа. Гол зорилгонь гэхэдэ, «арадай дайсан» гүүлэһэн бүхы зон тухай үнэн сэхыень мэдэхэ бололго гээшэ.

1936 оной фото-зураг дээрэ Кремль соо болоһон уулзалгада хабаадаһан Буряад-Монголой АССР-эй делегациин 232 гэшүүн буулгагданхай. Тэдээн сооһоо аяар 50 хүниинь хожомынь мүрдэлгэ гүрдэлгэдэ ороһон байна. Эндэ дэлгээгдэһэн фото-зурагууд һураг суугүйгөөр үгы болоһон түрэлэйнгөө хэн нэгэниие олохо хэрэгтэ туһалжа болохо юм. Жэшээнь, Буряадай автономито республикын партийна конференциин делегадуудые буулгаһан 1923 оной фото-зураг дээрэ Р .М. Баль гэгшэ өөрынгөө эсэгэ Мориц Францевич Ович гэгшые таниба. Энэ нүхэр венгр яһанай, интернационалис отрядай сэрэгшэ байһан юм. Буряадта Совет засаг тогтоохо хэрэгтэ эрэлхэгээр хабаадалсаһан, хожомынь Дээдэ-Үдэдэ инкубаторна станци барилгада хүдэлһэн байгаа. 1938 ондо «хоро хэһэнэйнгээ» түлөө баригдажа, тэрэ гэһэнһээ хойшо һураг суу дуулдаагүй.

«Арадай дайсадай» гэртэхин, түрэлэйхид ехэ хохидолдо ородог байгаа гэжэ мэдэнэбди. Тэдэниие гэр байраһаань намнадаг, хүдэлмэриһөөнь гаргадаг, үзэн ядадаг, элдэб эсээр нэрлэдэг, доромжолдог байгаа гээшэ. Гэхэ зуура «шуһата зэбүүн» тэрэ үе сагташье олоной дунда үнэн сэхэ, сагаан һайхан сэдьхэлтэй зон үсөөн бэшэ һэн. Зинаида Трофимовна Пятаева гэжэ эхэнэрые М. Д. Белоусовай басагад — С. М. Сафонова, С. М. Борисова бүхы наһан соогоо һайн һайхан үгөөр дурсажа ябадаг. Тэдэнэй эсэгые — граждан дайнай ветеран Михаил Дмитриевичые барижа абааша һанай һүүлдэ зоримгой, һайхан сэдьхэлтэй энэ эхэнэр басагадыень гэртээ байлгаһан юм.

Гушаад онуудта хосорһон хүнүүд тухай дурасхаал боложо, фото-зурагууд, хубсаһа хунарынь, зэр зэмсэгүүдынь гэр бүлэнүүдтэнь үлэнхэй. Тэдэнээ олон зондо харуулха хүсэлэнтэй зоной выставкэдэ табихадань болохо байна.

Үдэр бүхэндэ олон тоото улаан-үдынхид, манай айлшад выставкэдэ ерэжэ, фото-зурагуудай урда удаан дуугай зогсожо харадаг. Хүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэлые ямар бодолнуудай эзэлжэ байһые ойлгожо ядахаар бэшэ... «Эрьелтэгүйгөөр ошоһон шуһата зэбүүн 30-аад онууд тухай мүнөө бидэ үнэнииень дуулаха бүреэ зүрхэ сэдьхэлнай улам үбдэнэ, манай ороной түүхэдэ үзэгдэһэн харша муухай үзэгдэлтэй хэмнайшье хэзээдэшье эбсэхэгүй»,— гэжэ выставкын һанамжануудай ном соо С. Смирнова бэшэнэ.

Бидэ, Буряадай түүхын музейн хүдэлмэрилэгшэд, энэ хүнэй бэшэһэн үгэнүүдые дууһан дэмжэнэбди.

Аймшагтай тэрэ сагта ямаршье гэм хээгүй аад хосорһон нютагайнгаа олон мянган зоной үнэн сэхэ нэрэнүүдые, хэрэгүүдые элирүүлхын тула ехэ хүдэлмэри хэхэ хэрэгтэй. Шухала энэ хэрэг ябуулгада Буряадаймнай хүн бүхэн эдэбхитэйгээр хабаадалсаха гэжэ найдагдана.

О. ЛУБСАНОВА,
Буряадай түүхын музейн эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ.

КОНКУРС ҮНГЭРГЭГДЭБЭ

Һаяхан Михайловкын дунда һургуулида шэнэ моододо зорюулагдаһан конкурс үнгэргэгдэбэ. Конкурсдо 9—11-дэхи классуудай басагад хабаадалсаа. Эдэнэр урданай, мүнөөнэй, ерээдүйн модельнүүдые харуулхаһаа гадна, ямар хүгжэм тааруулхаяа өөһэдөө шэлэн олохо ёһотой байгаа. Басагад энэ конкурсдо ехэ дуратайгаар, эдэбхитэйгээр хабаадаа. Элдэб арадуудай олон костюмуудай түүхэ шудалһан, эскизүүдые хэһэн, тааараха хүгжэм бэдэрһэн байха юм. Конкурсын үедэ олон асуудалнуудта харюусаһан, дуу дууллаһан, шүлэг уншаһан, шог ёгто болон оньһон үгэнүүдые олоор мэдэхэ байһанаа харуулаа. Булта классууд һайн бэлэдхэлтэй байжа, хэниинь хэн гэшэгүй байба. Зүгөөр 11-дэхи «а» классайхид бэедээ найдангяар, ёһотойл манекенщицэнүүд шэнги өөһэдынгөө модельнүүдые харуулжа, эрхим сэгнэлтэдэ хүртөө. 9-дэхи «б» классайхид хоёрдохи, 10-дахи классайхид гурбадахи һуури эзэлһэн байна. Хубиин дүнгөөр түрүүшын гурбан һуури Н. Ганжурова, Б.-Х. Мункуева, В. Будаева гэгшэд эзэлээ. Харагшадай шагналда Ж. Батуева (10-дахи класс) хүртөө. Тиихэдэ 9-дэхи «б» классай һурагшад Ж. Юмжанова, Б. Жигжитова, М. Цыденова, Н. Мишакова, Л. Лужакова, Н. Дареева, Н. Хабитуева, О. Бодиева гэгшэд һайн бэлэдхэлтэй байгаа гэжэ жюри онсо тэмдэглэбэ.

Энэ конкурсые һургуулиин библиотекарь Г. Н. Злыгостева, ВЛКСМ-эй һургуулиин комитедэй гэшүүд үнгэргөө һэн.

Ю. ПЕРУНИНА,
Михайловкын дунда һургуулиин багша.
Захаминай район.

ТҮРЭ ХУРИМУУД

Соёлой байшангай харалгын зал соо суглараагшадай альга ташалган доро Светлана Владимировна ба Владимир Иванович Дашковскитон, Александра Федоровна ба Юрий Дмитриевич Куфтинтан дулаанаар хүндэлүүлэгдээ. Юуб гэхэдэ, энэ үдэр тэдэнэй мүнгэн түрэ тэмдэглэһэн байна. Үбгэдынь «Гусиноозёрская» шахтата ажалладаг, һамгадынь хангалгын албанда хүдэлнэ. Эдэ хоёр бүлэнүүд ехэ эбтэй зэтэй юм, тиимэһээ тэдэнэр сугтаа энэ һайндэрые угтаһандаа ехэ баяртайнууд. Светлана Владимировна ба Александра Федоровна гэгшэдэй хүдэлдэг «Сэлэнгэ» гостиницын хүдэлмэрилэгшэдэй коллектив энэ баяр ёһолол үүсхэжэ, эмхидхэһэн байна. Гостиницые даагша Г. Г. Жеребко эндэ ехэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Соёлой байшангай харалгын зал гоёор шэмэглэгдэнхэй байгаа, гадна энэ үдэр хуби заяагаа ниилүүлһэн хоёр бүлын ажабайдал тухай ханын газетэ гаргагдаһан, суглараһан хүн зон тэрэниие ехэ һонирхожо уншаһан байна. Тэдэнэй мүнгэн түрэдэ зорюулагдажа, Мендельсоной вальс гүйсэдхэгдэһэн юм.

Н. ДАШЕЕВА.

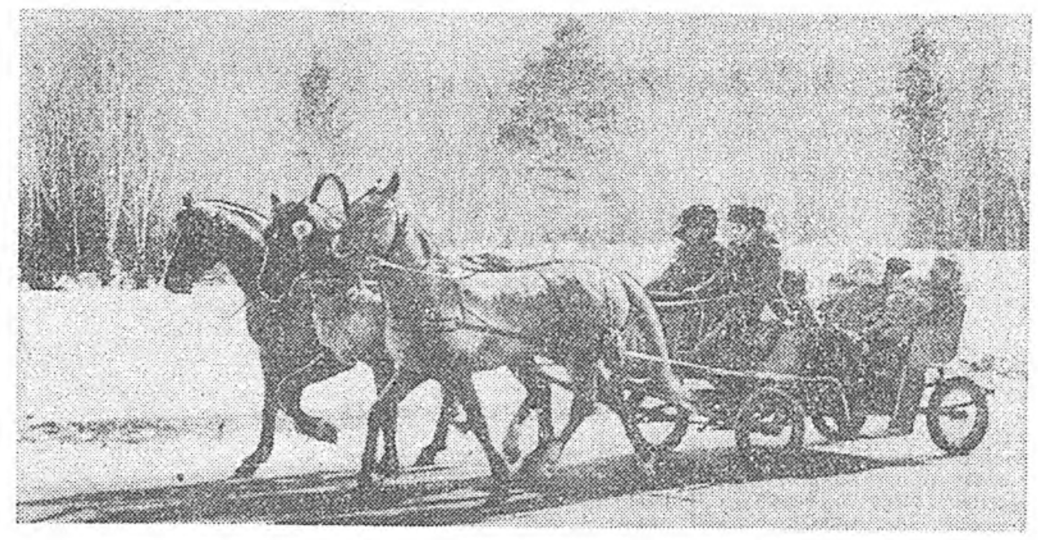

Дээдэ Онгостойдо оршодог ипподром шадар амаралтын үдэр хотын ажалшад гэр бүлөөрөө олоороо ерэжэ амардаг заншалтай юм.

Зураг дээрэ: сэбэр агаарта мигэжэ сэнгэнэ.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

ХЯАГТАҺАА МЭДЭЭСЭНЭ:

СЛЁТ БОЛОБО

Һаяхан хилэ сахигшадай Н-скэ отрядта сэрэгшэдэй эхэнүүдтэ зорюулагдаһан слёт болобо. Слёдто хабаадагшад Советскэ Союзай Герой Г. А. Гармаевай нэрэмжэтэ застааатай танилсаһан байна. Буряад ороной түрүүшын Герой Гармажаб Аюрович Гармаев, мүн заставын түүхэ, хилэ сахигшадай ажабайдал тухай майор Ю. Д. Сюзганов суглараагшадта дэлгэрэнгыгээр, һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэбэ.

Үдэшэниинь сэрэгшэдэй клуб соо тус слёдто зорюулагдаһан тематическа үдэшэ үнгэргэгдөө. Хилэ сахигшадай «Ногоон үнгэ» гэһэн дуу хатарай инструментальна ансамбль ород, совет дуунуудые шадамар бэрхээр гүйсэдхөө һэн. Удаань ВЛКСМ-эй райкомой 1-дэхи секретарь Альберт Доржиев сэрэгшэд Юрий Полищугтэ, Игодь Осиповто, Евгений Поповто тус райкомой Хүндэлэлэй грамотануудые барюулба.

Слёдто сэрэгшэдэй эхэнүүд ороноймнай олон хото городуудһаа хүрэжэ ерээ.

ХҮГЖЭМТЭЙ НҮХЭСЭНЭ

Сүхэ-Баатарай нэрэмжэтэ Хяагтын интернат һургуулиин үхибүүд дуунай инструментальна ансамблиин кружогто тон дуратайгаар ябадаг юм. Тус кружогые Александр Семёнович Верницкий хүтэлбэрилдэг. Үхибүүд хүгжэмэй нотонуудые үзөөд, орган, гитара, синтезатор дээрэ наададаг, дуулажашье һурадаг байна. Һаяхан һургуулинь 3 мянган түхэригтэ хүгжэмэй аппаратурануудые абажа үгөө. Кружогто хамтадаа 30-аад хүбүүд, басагад ябана.

Эдир хүгжэмшэд һургуулингаа коллективэй урда концерт наадаяа һаяхан дэлгэжэ, баясуулаа һэн. Тус концерт һургуулиин үхибүүдэй бэлиг шадабаритай боложо ябаһые гэршэлбэ.

Ансамблиин эдэбхитэдые нэрлээ һаа, 7-дохи классай һурагшад Таня Мункуева, Наташа Жигжитова, Лена Гармаева, Таня Токтохоева, 10-дахи классай һурагшад Жаргал Данжинов, Марина Минжеева, 11-дэхи класһаа Туяна Доржитарова, Туяна Цыдыпова гэгшэд болоно.

ҺҮМЭ НЭЭГДЭБЭ

Хяагта хотодохи Успенскэ һүмэ һэльбэн заһабарилагдаһанай һүүлээр нээгдэбэ. Арадай депутадуудай городской Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ Г. Н. Мостовщикова Успенскэ һүмые бурхан шажанда һүзэглэгшэдтэ үгтэһэн тухай мэдээсээд, тус һүмын түлхюур отец Георгийдо барюулба.

Ороной олон хото городуудһаа энэ үдэрнүүдтэ амаршалгын бэшэгүүд, телеграмманууд ерэжэ эхилээ. Нэгэ телеграмма бүхы Русиин патриарх Пименһээ ерэһэн байха юм.

Е. СУРМАЧ.

ҮХИБҮҮДЭЙ ЖАСАДА ДАМЖУУЛНАБДИ

Үншэн үлбэр үхибүүдтэ зорюулагдажа 24 часай туршада болоһон телемарафон телевизор харагшадай зүрхэ сэдьхэл ехээр хүдэлгөө. Энэмнай энэрхы сэдьхэлэй һэргэжэ байһанайнь гэршэ боложо үгэнэ. Телемарафоной һүүлээр манай классай коллектив өөрынгөө жасаһаа 90 түхэриг мүнгэ В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ үхибүүдэй жасада дамжуулаа һэмди. Манай эльгээһэн энэ мүнгэн нэгэшье үхибүүнэй ажабайдалые жаахашье хүнгэлөө һаань, жаахашье баяр асараа һаань, бидэ жаргалтай байхабди. Манай жэшээгээр мүн баһа нүгөө классуудаймнай коллективүүд мүнгэ суглуулжа дамжуулха бээ гэжэ һанагдана.

Н. ЗАМОШНИКОВА,
Багдаринай дунда һургуулиин 10-дахи «б» классай һурагша.

ЭДИР ХАТАРШАД ШАЛГАРБА

Ургажа ябаһан эдир үетэниие дүрбэн тэгшээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ Ага тосхоной искусствын һургуули горитойхон хубитаяа оруулалсана. Уран бэлигтэ дуратай тосхоной үхибүүд эндэ ябажа, хүгжэмэй элдэб инструментнүүд дээрэ наадажа, дуу дуулажа, хатаржа һурана. Мүнөө эдир бэлигтэнэй түйлаһан амжалтанууд холо ойгуур суурхажа эхилэнхэй. Нёдондо бүлэг дуушад болон хатаршад Түбэй телевидениин «Хүхюухэн нотонууд» гэжэ дамжуулгада хабаадалсаа һэн. Удаань Улаан-Үдэ хотодо буряадай элитэ ехэ уран зохёолшо Бавасан Абидуевай түрэһөөр 80 наһанай ойдо зорюулагдажа үнгэргэгдэһэн хүгжэм дуунай һайндэртэ эрхим амжалта түйлаа.

Һурагшадай үбэлэй амаралтын үедэ Ага тосхоной 26 эдир хатаршад Хабаровск хотоор ябаһанаа бусаба. Имагтал, Зүүн Сибирь, Алас-Дурна зүгэй үргэн дэлгэр дэбисхэр дээрэ түбхинэһэн автономито республика ,хизаар, областьнуудай мэргэжэлэй-техническэ, юрэнхы эрдэмэй дунда һургуулиин аха классуудай хатар-наада эрхилдэг һурагшадай конкурс-харалга эндэ үнгэргэгдэбэ. Ага тосхоной искусствын һургуулиин мэргэжэл түгэс багша Владимир Дараевич Жамсаранов нютагайнгаа эдир хатаршадые энэ харалгада абажа ошоһон юм.

— Яхадай АССР-эй, Примориин, Хабаровскын хизаарнуудай, Амарай, Сахалинай, Шэтын, Камчаткын областьнуудай эдир хатаршад энэ харалгада хабаадалсажа, хаба шадалаа туршалсаба гээшэ. Тэрэ тоодо манай Ага тосхоной уран бэлигтэнэй оролсоһониинь һайшаалтай. Бидэ ёохорой, мүн монгол арадай, буряад «Мори урилдаан» гэжэ хатарнуудые гүйсэдхөөбди. Эдир хатаршадаймнай бэлиг шадабари яһала үндэрөөр сэгнэгдэжэ, харалгын 2-дохи шатын дипломоор, үнэтэ бэлэгүүдээр шагнагдаабди,—гэжэ Владимир Дараевич хөөрэнэ.

Б. ГАРМАЖАПОВ,
манай корр.

ТЕЛЕВИДЕНИ

ЯНВАРИИН 22-һоо 28 ХҮРЭТЭР

ПОНЕДЕЛЬНИК, 22

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Мультфильм. 9.55 —«Джинджер и Фред»—уран һайханай фильм. 12.00—«Очевидное-невероятное» гэһэн дамжуулга. 13.00 — «Иван Понomаренко» — фильм-концерт. 13.30—Баримтата фильм. 13.50 —«Спасти и сохранить» — фильм-концерт. 16.30 — Хибэс нэхэлгын заншалнууд тухай баримтата фильм. 16.55—Мультфильм. 17.15 — «Объектив». 17.50—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 16.50 — Бидэ ба экономико. 19.25—Соносхолнууд, мэдээсэл. 19.30—Время. 20.00—Баянаар наадаха. 20.15 —«Три сестры». СССР-эй М. Горькиин нэрэмжэтэ МХАТ-ай фильм-зүжэг. 22.00—Время. 22.30—«Гэр байра-2000» гэһэн ябуулга. 22.45—«Три сестры» фильм-зүжэгэй үргэлжэлэл. 00.25—1989 ондо толилогдоһон А. Солженицынэй «Архипелаг гулаг» гэһэн ном, В. Шаламовай рассказууд болон бусад зохёолнууд тушаа литературна үгэ буляалдаан.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35 — Литература. 9-дэхи класс. 10.05—Итальян хэлэн. 10.25—«Манай саад». 11.35, 12.35—Биологи. 7-дохи класс. 11.55—«Воззрение на «Святую Троицу» — баримтата фильм. 12.55—Баримтата фильмүүд. 13.50—«Камерная сцена» театр-студиин «Ангел скорбное понимание» гэһэн фильм-зүжэг. Авторынь — Г. Москаленко. УЛААН-ҮДЭ.

ВТОРНИК, 23

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Баримтата фильмүүд. 10.10 — Мультфильмнүүд. 10.30—Арадай инструментнүүдэй абяанууд. 11.00—«Афганский сонник» — баримтата фильм. 11.20—Хүгжэмтэ дамжуулга. 11.45—1989 ондо толилогдоһон А. Солженицынэй «Архипелаг гулаг» ном, В. Шаламовай рассказууд болон бусад зохёолнууд тушаа литературна үгэ буляалдаан. 12.25 —Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25 — Соносхолнууд, мэдээсэл. 13.30 — Время. 14.00 — Композитор В. Добрыниэй зохёохы үдэшэ. 16.30—РСФСР-эй ба УССР-эй арадуудай хүгжэмтэ фольклорой концерт. 17.00—«Как стать экстремистом»—баримтата фильм. 17.30—«Амар сайн, хүгжэм!» 18.00—Мультфильмнүүд. 18.35 — «Часовые тишины»—баримтата фильм. (Мексикэ). 19.00 —«Соведүүдтэ—засаг!» 19.30—Время. 20.00—Залуушуулай вестник. 20.45—Уран шүлэгэй долгин дээрэ. 20.50—«Право на прошлое» — уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 22.00 —Время. 22.30—«Гэр байра-2000» гэһэн ябуулга. 22.40 — Останкинадахи концертнэ студида гадаадын хэлэнүүдтэ түргэнөөр һургаха талаар МГУ-гай түбэй директор, педагогическа эрдэмэй доктор Г. А. Китайгородскаятай уулзалга. 24.00—И. С. Бах. 3-дахи номерой сюитэ. 00.30—Ехэшүүлдэ мультфильм.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35—Гэр бүлын ажабайдалай ёһо заншал. 10.05, 11.05—Француз хэлэн. 11.35, 12.35—Түүхэ. 7-дохи класс. 12.05—«Это надоедливая оса» —телефильм. 13.05—Ритмическэ гимнастика. 13.35—«Хлеб —имя существительное» — 8-

СРЕДА, 24

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30 — Мультфильм. 9.35 —«Мария»—баримтата фильм. 10.15—«Право на прошлое»—уран һайханай фильм. 1-дэхи сери. 11.25—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль. (ФРГ). 12.00—«Экзамен по истории»—баримтата фильм. 12.30 — «Дэлхэйе тойрон»—альманах. 13.30—Время. 14.00—С. Рахманинов. Концерт. 18.05 — Мультфильм. 18.25 — Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 19.25—Соносхолнууд. Мэдээсэл. 19.30—Время. 20.00—Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Соносхол. 20.30 — Мультфильм. 20.45 — «Право на прошлое»—уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 22.00—Время. 22.30—«Гэр байра-2000» ябуулга. 22.40—«Хубилган шэнэдхэлгэ: асуудалнууд ба шиидхэбэринүүд». 23.55—«Владимир Высоцкий. Монолог».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35—Байгаали шэнжэлгэ. 3-дахи класс. 10.05, 11.05 —Немец хэлэн. 11.35, 12.35 — Литература. 7-дохи класс. 12.05 —«Далайн ангуудай байрладаг газарта». 13.05—«Дарю песню» —фильм-концерт. 13.35—«Хлеб —имя существительное» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. УЛААН-ҮДЭ. 18.00 — Киноочерк. 18.20—Байгал. 18.40 —«Хүбүүд — басагад». 19.40— «Талын галнууд»—журнал (бу-

ЧЕТВЕРГ, 25

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.30 — Мультфильмнүүд. 9.55—«Право на прошлое» — уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 11.10—«Владимир Высоцкий. Монолог». 12.25—Хүүгэдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 13.25—Соносхолнууд, мэдээсэл. 13.30—Время. 14.00—«Где искать выход?» — баримтата фильм. 16.30—«Лома»—үхибүүдтэ фильм. 17.45—Баримтата фильмүүд. 18.15—Фортепианна хүгжэмэй концерт. 18.45 «16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 19.30—Время. 20.00—Тамбовско областиин нютагай Соведүүдэй хүдэлмэриин дүй дүршэл ба шэнэ һунгалтада бэлэдхэл тухай. 20.45—«Уран шүлэгэй долгин дээрэ». 20.50—«Садовскитоной угайхид тухай. 22.00—Время. 22.30—«Гэр байра-2000» ябуулга. 23.30—«Агаарай долгиндо —хүгжэм».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35—Литература. 8-дахи класс. 10.05, 11.05 — Испан хэлэн. 11.35, 12.35—Байгаали шэнжэлгэ. 2-дохи класс. 11.55—Баримтата фильм. 12.05 —«Нэгэдэл: эдэбхи үүсхэл, шадамар ябуулга, ашаг олзо». 12.55—Ритмическэ гимнастика. 13.25—«Хлеб — имя существительное». 3-дахи сери. УЛААН-Үдэ. 18.00 — Киноочерк. 18.20—«И эхом отзовется»—уран һайханай богони фильм. 19.00—Байгал. 19.20 —«Арадай хиналтын экран». 19.50—Буряад орон. 20.35 —

ПЯТНИЦА, 26

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35 — Мультфильмнүүд. 10.05—«Садовскитоной угайхид тухай. 11.15—Жэлэй дүрбэн саг. Январь. 12.15—«16-тай ба тэрээнһээ дээшэ наһатайшуулда». 13.00—Баримтата фильм. 13.30—Время. 14.00—Грузиин ССР-эй Гүрэнэй арадай хатарай академическэ ансамблиин концерт. 16.15—Австралиин Союзай национальна һайндэртэ—Австралиин үдэртэ. 17.15 —«Үхибүүдтэ ангуудай гүлгэд тухай». 17.45—«Сагаан хандагай»—яхад онтохон. 18.10 — Индиин национальна һайндэртэ. Кинопрограмма. 19.10 — «Поэзи». Л. Лавлинский. 19.25 — Соносхолнууд, мэдээсэл. 19.30—Время. 20.00—«Харгын аюулгүй байдалые сахиха». 20.30—Ехэшүүлдэ мультфильм. 20.35—«Руфь»—уран һайханай фильм. («Таджикфильм»), «Блик инди вельд»—(ФРГ). 22.00 — Время. 22.30—«Хараа бодол». 24.00—Хүгжэмтэ дамжуулга. 00.20—Баримтата фильм. 00.40 —«Валерий Леонтьев в Индии»—фильм-концерт.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — Киножурнал. 9.35, 10.35—Хүгжэм. 7-дохи класс. 10.05, 11.05—Англи хэлэн. 11.35, 12.35—Оршон тойронхи дэлхэймнай. 11.55 — Баримтата фильм. 12.05—Гэрэй академи. 12.55—«Потерявший память из Коленьо»—уран һайханай фильм. 14.35—Баримтата фильм. 15.15—«Хлеб—имя существительное»—уран һайханай

СУББОТО, 27

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 7.30—«120 минута». 9.35—Гэрэй академи. 10.05 —Ород арадай дуунууд. 10.20 —«Манай саад». 10.50—«Хүн. Газар дэлхэй. Юртэмсэ». 11.50 —ФРГ-гэй «Байер» фирмын эрэшүүлэй хоорой концерт. 12.20—«Ан амитадай аймагта». 13.20—«Вызываем огонь на себя»—4 серитэй уран һайханай фильм. 1-дэхи, 2-дохи сери. 16.05—«Худалдаа наймаанай вестник». 16.35—«Спектр». 17.05—Мультфильмнүүд. 17.20 —Парти тухай хөөрэлдөөн. 18.20—Арадай уран бэлигэй телепрограммануудай «Һолонго» гэһэн уласхоорондын VIII фестиваль. 18.45—Уласхоорондын шэнжэлэл. 19.30—Леонид Быковэй фильмүүд болон рольнууд. «Ссора в Лукашах». 21.00—Гэр бүлын викторина. 22.00—Время. 22.30—«Телевизор харагшадай анхаралда». 22.55 — «Наадыш, гармонь!» 00.10—Һүниин тэнгэй урда ба һүүлээр.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Углөөнэй гимнастика. 9.15 — «Выстрел в спину» — уран һайханай фильм. 11.30—Дэбжэлтэ. Мэдээсэл. Соносхол. 12.00—Бултанда хабаатай педагогико. 13.00—Нацинууд хоорондын харилсаануудай асуудалнуудаар публицистическэ дамжуулга. 14.45—«Бултанай эрхилхэ спорт». 15.00—«Ород хэлэн». 15.30—«Агаарай долгиндо»—Совет Росси». 18.00 — «Юрмала-90». 19.10 — Мульт-

ВОСКРЕСЕНИ, 28

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Бултанай эрхилхэ спорт». 9.15—Ритмическэ гимнастика. 9.45 — «Спортлотогой» тираж. 10.00 —Үхибүүдтэ зорюулагдаһан дамжуулга. 11.00 — «Эсэгэ орондоо алба хэхэ». 12.00 — Углөөнэй энеэдэ нааданай дамжуулга. 12.30—«Аяншалагшадай клуб». 13.30—«Хүгжэмтэ киоск». 14.00—«Вызываем огонь на себя»—4 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи, 4-дэхи сери. 16.25—Элүүр энхэ байлга. 17.10—Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 18.25—Хүүгэдэй мэдээсэлэй-публицистическэ «Марафон-15» дамжуулга. 19.40 — Баянистнуудай квинтет наадаха. 20.00—Мультфильм. «Когда я вернусь»—баримтата фильм. «Свободное падение» —уран һайханай фильм. 22.00—Долоон үдэр. 23.00—«Хэтэдээ мүнхэ зүйлнүүд тухай бодолнууд». 23.15—Чайковскиин 2-дохи симфони.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00—«Зарядкада зогсогты». 9.15—Түбэй телевидениин ба Бүхэсоюзна радиогой симфоническа болон эстрадна хүгжэмэй оркестр наадаха. 9.45—Тюмениин телестудиин дамжуулга. 10.20—«Валентин и Валентина»—уран һайханай фильм. 11.50—Баримтата фильмүүд. 12.40—«Аяншалагшадай клуб». 13.30 — «Экран дээрэ —01 албан». 13.55—Концерт. 14.20—«Хубилган шэнэдхэлгын үеын районно хэрэгүүд». 14.50 —Армениин Гостелерадиогой симфоническа оркестрэй кон-

Сэнхир экран

ВОСКРЕСЕНИ, 21

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — Бултанда хабаатай спорт. 9.15 — Симфоническа хүгжэмэй концерт. 9.40—«Спортлотогой» тираж. 10.00—Энеэдэ нааданай программа. 11.00—«Эсэгэ орондоо алба хэнэб». 12.00— Авторска дуун. 12.30—«Дэлхэйе тойрон» —альманах. 13.30—«Элүүр энхэ байлга». 14.15—«Бултанда хабаатай педагогико». 15.15 — «Привет с фронта»—уран һайханай фильм. 16.35—Мультфильмнүүд. 16.45 — Хүдөөгэй ажал хэрэгүүд. 18.00 — М. Горький. «В. И. Ленин». СССР-эй арадай артист Ю. Яковлев уншаха. 19.00—«Полет с космонавтом»— үхибүүдтэ фильм. 20.20—«Горестный январь 24-го»—баримтата фильм. 21.30 —Фортепианна хүгжэмэй концерт. 22.00—Долоон үдэр. 23.00 —Чайковскиин нэгэдэхи номерой симфони.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

МОСКВА. 9.00 — «Зарядкада зогсогты!» 9.20—Алтайн телестудиин дамжуулга. 10.20 — «Сибирь на экране»—киножурнал. 10.30—СССР-эй арадай артист И. Ойстрах наадаха. 11.00 —«Щит и меч»—уран һайханай фильм. 3-дахи фильм «Обжалованию не подлежит», 4-дэхи фильм «Последний рубеж». 13.30—В. А. Моцарт. «Реквием». 14.30—«Манай һанаагаа зободог газар» гэһэн циклһээ баримтата фильм. 15.00—Азербайджанай Гүрэнэй Кара Караевай нэрэмжэтэ ка-

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто

Мүнөөдэр — В. И. Ленинэй дурасхаалай үдэр. Мүнөөдэрэй номерто В. И. Ленинэй фото-зураг, «Уйдхар гашуудалта тэрэ үдэрнүүдтэ» гэһэн гаршаг доро 1924 ондо январиин үдэрнүүдэй газетэнүүдһээ абтаһан мүрнүүд үгтөө.

«Һэшхэлээрээ ажаллаха, ажаһууха» гэһэн гаршаг доро хүдэлмэришэн ангиин, таряашадай болон инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй бүхэсоюзна зүблөөн тухай тоосоон, зүблөөн дээрэ М. С. Горбачевой хэлэһэн түгэсхэлэй үгэ толилогдоно.

КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй, Министрнүүдэй Соведэй Азербайджанай болон Армениин арадуудта хандаһан хандалга энэ номерто үгтөө. Мүн лэ эндэ Азербайджанай болон Армениин ССР-нүүдтэхи байдал тухай мэдээсэл, Баку хотодо онсо байдал соносхохо тухай СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ толилогдоно.

Кино, театрнуудта

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
МУХА-ЦОКОТУХА—в 12, ГАЯНЭ—в 19.

БУРЯТСКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ ИМЕНИ Х. НАМСАРАЕВА
Ц. Жимбиев. КТО ПЕРВЫЙ УВИДЕЛ СОЛНЦЕ... (сказка)—в 12, Ю. МАФУНЭ. СЭДЬХЭЛ ХҮМЭРЮУЛҺЭН ГЭР (по японской пьесе «Хорьки»)—в 19-30.

РУССКИЙ ТЕАТР ДРАМЫ
НОВЫЕ ПОХОЖДЕНИЯ ЗНАМЕНИТЫХ КОТОВ—в 12, 14, СРОК ПРОЖИВАНИЯ ОКОНЧЕН —в 19-30.

«ДРУЖБА»
ПОСЛЕ ВОЙНЫ — МИР—в 10, МЕСТЬ И ЗАКОН (2 серии)—в 12, 15, 18-10, 20-50.

«РОДИНА»
СЧАСТЛИВОГО ПЛАВАНИЯ!—в 10, 16-40, МЕСТЬ И ЗАКОН (2 серии)—в 11-20, 20-50, ОДИН МОМЕНТ (2 серии)—в 14, 18-10.

«ПРОГРЕСС»
Красный зал—ЛЮБИМЫЙ РАДЖА—в 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-40. Завтра киноклуб «Фокус», КЛИЧ СВОБОДЫ—в 19-30. Зеленый зал—ХОН ГИЛЬ ДОН —в 9-40, 11-30, 13-20, 15-10, 17, 19, 21.

«ЭРДЭМ»
ДО ПЕРВОЙ КРОВИ—в 9-40, 11-10, 12-40, 14-20, ЭТО БЕЗУМНЫЙ, БЕЗУМНЫЙ, БЕЗУМНЫЙ, БЕЗУМНЫЙ МИР (2 серии)—в 16, 18-30, 21.

«ОКТЯБРЬ»
МУЛЬТФИЛЬМЫ—в 9-50, 14-30, ПРОВОДНИК—в 11-20, 12-50, 16, 21-30, ЛЕДИ МАКБЕТ МЦЕНСКОГО УЕЗДА—в 18-10 (удл.), 20.

«ВОСТОК»
ЛЮБИМЫЙ РАДЖА—в 15, 18, 21.

НАШ АДРЕС: 670000, УЛАН-УДЭ ул. Каландаришвили, 23.

Телефоны редакции: редактор—2-50-96, приемная —2-54-54, зам. редактора —2-68-08, зам. редактора —2-62-62, отв. секретарь —2-50-52, секретариат —2-66-76; отделы: партийной жизни и пропаганды —2-60-91, 2-56-23; промышленности и строительства—2-61-35, агропромышленный—2-64-36, 2-63-86; советского строительства и быта—2-69-58; культуры и школ—2-60-21, 2-57-63; информации —2-34-05; переводов —2-54-93; писем и селькоров — 2-67-81; корректорская —2-33-61; выпускающие —2-35-95; собственные корреспонденты: п. Баргузин —91-1-44, г. Северобайкальск — 35-73, п. Хоринск —55-6-99, г. Закаменск —31-61, п. Кырен —91-9-79, п. Агинское—3-40-69. Директор издательства—2-37-32, бухгалтерия —2-33-77, вахта —2-56-62.

Газета выходит 300 раз в год. Объем 2 п. л. Индекс подписки газеты 50001.

Газета отпечатана в ...анской типографии ... издата Бурятской АССР ... ректор 1-40-45. Н 03313. Заказ №